

AUSZTRIA ÉS MAGYARORSZÁG NEMZETI VAGYONA

IRTA

DR. FELLNER FRIGYES.

BUDAPEST

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA

1913.

TARTALOMMUTATÓ.

	Oldal
I. A nemzeti vagyon fogalma és az annak becslésénél alkalmazott módszerek	5
II. A magyar szent korona országainak és az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok nemzeti vagyonának megállapítása	10
1. A földbirtok	10
2. A bányák	21
3. Az épületek	24
4. A közlekedési eszközök	32
5. Az ingóságok	43
6. Követelések és tartozások a külfölddel szemben	58
7. A vagyonmegoszlás	66
III. A nemzeti vagyon becslésére vonatkozó bírálatos észrevételek	74
Táblázatok.	

I.

A nemzeti vagyon fogalma és az annak becslésénél alkalmazott módszerek.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok egyfelől, másfelől a magyar szent korona országai külön-külön jogilag önálló államot alkotnak ugyan, de egységes gazdasági terület gyanánt jelentkeznek, mert mindkét állam területe egy vám- és kereskedelmi területet képez, melyet közös vámhatár vesz körül; közös egyetértéssel és egyöntetűen szabályoztatott a mérték- és pénzrendszer, a jegybank-ügy és egyéb a kereskedelmi forgalom szempontjából fontosabb intézmény; de bizonyos mérvig közősek a védelemhez tartozó ügyek és intézmények is, így részlegesen közös a hadügy, közös a külügyek igazgatási szervezete és ezek folyományakép a külügy és hadügy körében előforduló közös ügyek költsége.

Indokolt tehát az a vizsgálódás, a melylyel Ausztria és Magyarország nemzeti vagyonát egyszerre törekszünk számszerűen kipuhatolni, hogy az osztrák és magyar monarchia gazdasági erejéről — amely a két ország népének vagyonában leghívebben jut kifejezésre — számot adhassunk.

A nemzeti vagyon mindazoknak a gazdasági javaknak és értékeknek összessége, amelyek valamely államilag szervezett nép rendelkezésére állanak egy bizonyos

időben.¹ A nemzeti vagyon több, mint az államhoz tartozó egyes physikai személyek vagyonának összege. Mert a nemzeti vagyon nemcsak az egyes természeti személyek vagyonát alkotó javakból áll, hanem a jogi személyeknek (társulatok, községek, törvényhatóságok, testületek, alapítványok, állam stb.) vagyonából is. A nemzeti vagyon a népnek gazdasági összereje. A nemzeti vagyon elemei: az ingatlanok (földbirtok, épületek, bányák); a közlekedési eszközök (utak, hidak, vízi utak, vasutak, posta, távirda és távbeszélő); az ingóságok; a követelések a külfölddel szemben, levonva ezekből a külfölddel szemben fennálló tartozásokat.

A nemzeti vagyon becslésénél háromféle módszer alkalmazható. A *subjektív módszer* az egyes személyek vagyonából indul ki és az egyes vagyonok összesítése útján puhatolja ki az összvagyon. Ez a módszer ott kínálkozik alkalmazásra, a hol vagyonadó van. Mint-hogy azonban a modern vagyonadó a legkisebb vagyonokat — a létminimum socialpolitikai követelményének érvényesítésével — mentesíti az adó alól; a kettős megadóztatás elkerülése végett pedig némely vagyonadórendszer a jogi személyeket is kiveszi az adóztatás alól: az adóstatistikai anyag nem teljes, úgy hogy az egyes vagyonok összesítése — a subjektív módszer alkalmazása mellett — csak a megadóztatott összvagyon fogja eredményezni, nem pedig a nemzeti vagyon.² Viszont ez a módszer érdekes bepillantást enged a nemzeti vagyon alanyi tagozatába, a vagyoneloszlásba.

¹ A nemzeti vagyon fogalommeghatározása körüli vitákra nézve l. *Frédéric Fellner*: «L'évaluation de la richesse nationale.» (Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XIII. Deuxième livraison. Budapest, 1902. — 96. lap.)

² Poroszországban pl. az összes népességnek csak 13·88%-a vagyonadóköteles, mert a 6000 márkán aluli vagyonok nem esnek adó alá. (*Georg Evert*: Socialstatistische Streifzüge durch die Materialien der Ergänzungssteuerveranlagung in Preussen. Zeitschrift des K. preuss. statist. Bureaus. Jahrg. 1901. 221. lap.)

A nemzeti vagyon kipuhatolására tehát alkalmásabb az *objektív módszer*, a mely az egyes gazdasági javak (földbirtok, épületek, bányák, ingók stb.) értékének számszerű megállapítását czélozza. Mig az alanyi módszerrel az összvagyon személyi megoszlásáról nyerünk felvilágosítást, addig a tárgyi módszer a nemzeti vagyon dologi tagozatát tárja elénk és az egyes vagyon-elemek viszonylagos jelentőségéről ad számot. Az objektív módszer döntő előnye, hogy segítségével az egész nemzeti vagyon számszerű kifejezéséhez juthatunk.

A harmadik módszer Alfred de Foville nevéhez fűződik. A *de Foville-féle módszer* lényege a következő. Haláleset következtében a nemzeti vagyonnak egy bizonyos hányadrésze örökösödés útján évről-évre birtokot cserél. Bizonyos idő elteltével tehát az összes magánvagyonok örökösödés útján más kézre jutnak. Hány év után? A hány év eltelik, a mig mindazok meghaltak, a kiknek kezén a magánvagyonok összessége van; más szóval az egész társadalmi vagyon annyi év elteltével lesz öröklés tárgyává, a mennyi év átlag elvlasztja azt a pillanatot, a melytől kezdve ki-ki a saját vagyonát örökölte, attól a pillanattól, a melyben azt, ha a sor reá kerül, utódjára fogja hagyni. Ez évek számát az örökösök «valószínű középlettartama» fejezi ki. Egy generatio kihaltával átlag a magánvagyonok összessége gazdát cserél, az egyik generatio kezéről a másikéra megy. Ha tehát ismerjük az évenként örökösödés folytán tulajdonost változtató vagyonok értékét, az örökösödési annuitást, ugy ennek szorzata a valószínű középlettartamot kifejező évek számával, eredményezi az egy generatio kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes magánvagyonok értékét. Egy országban, a hol pl. a népesség átlag 27 éves, ugy még átlag 35 évi életre van kilátása; mert egy 27 éves ember valószínű átlagos élettartama 35 év. A hol tehát a valószínű középlettartam (a túlélési coefficiens, *survie*

moyenne) pl. 35 év, azaz a vagyonok átlag 35 évig maradnak egy kézben, ott az örökösödési annuitás $\frac{1}{35}$, más szóval, az átruházható magánvagyonok összességének átlag $\frac{1}{35}$ része alakul át évenként hagyatékká. Problemánk szempontjából a hagyatékokkal azonosan kezelendők a halálesetre szóló ajándékozások is, mert hiszen a donatio mortis causa tulajdonképen anticipált hagyaték, előlegezett örökség gyanánt jelentkezik. Ha a hagyatékok és a halálesetre szóló ajándékozások évi összegét a túlélési együtthatóval szorozzuk, úgy eredményül csak a magánvagyonok összességét, a társadalmi vagyont kapjuk,¹ nem pedig a nemzeti vagyont. Mind az a vagyon ugyanis, a mely nem tárgya az öröklésnek, tehát nem esik örökösödési adó alá, — mint a milyen a jogi személyek (társulatok, községek, törvényhatóságok, egyházak, állam stb.) vagyona, vagyis az u. n. korlátolt forgalmu vagyon, — nem szerepel az örökösödési annuitásban sem. Ennélfogva a társadalmi vagyonhoz, azaz a physikai személyek öröklés tárgyát képező vagyonához — e módszerrel nyert eredmény kiegészítése gyanánt — hozzáadandó a jogi személyeknek öröklés tárgyát nem képező vagyona, a kötött vagyon. Azokban az államokban, a hol az ilyen kötött vagyonok, örökösödési adó helyett ennek pótlásául illetékegyenértéket fizetnek, ez különös nehézséget nem okoz, mert az illetékegyenérték kiszabása végett a jogi személyek vagyonának értéke hivatalból lesz kipuhatolva. Végül a társadalmi vagyonhoz adandó az állami vagyon, a mely sem örökösödési adó, sem illetékegyenérték alá nem esik. A de Foville-féle módszer ott alkalmazható, a hol az örökségek és halálesetre szóló ajándékozások kivétel nélkül megadóztatnak, mert csak ott

¹ Így nevezi a de Foville-féle módszerrel nyert eredményt C. A. Verrijn Stuart: «Über die Methode der Berechnung des gesellschaftlichen Vermögens aus der Erbschaftsstatistik» cz. dolgozatában. (Allgemeines statistisches Archiv. Herausgeg. von Dr. Georg von Mayr, III. Band. 481. lap.)

nyerhetők statisztikai adatok az évi örökségek összegéről.¹

Ausztriában 1889 óta részletes adatok állnak rendelkezésre az élők közötti és halálesetre szóló vagyonátruházásokról.² Magyarországra nézve eddig ilyen adatokat nem gyűjtöttek, illetve azok feldolgozást nem nyertek. Dr. Teleszky János m. kir. pénzügyminister ur azonban elrendelte, hogy kimutatás készíttessék azokról az ingó és ingatlan értékekről, a melyek a Magyarbirodalomban 1906—1908. években örökösödési, illetve ajándékozási illeték alá kerültek. Ezek az adatok a jelen munkában először nyernek feldolgozást.

Feladatunk két önálló államnak, Ausztriának és Magyarországnak nemzeti vagyonát megállapítani. Az eredmények összehasonlíthatása feltételezi, hogy a becslés mindkét országra nézve ugyanazon módszerrel vitessék keresztül. Ennélfogva elsősorban a tárgyi módszer alkalmazásával ki fogjuk puhatolni a gazdasági javak összértékét, főbb kategóriák szerint csoportosítva, a mit a felhasználandó adatoknak tulnyomó részben azonos természete tesz lehetővé. Majd az eredmény megbízhatóságának ellenőrzése végett mindkét ország nemzeti vagyonának kipuhatolását az örökösödési adatok segélyével is meg fogjuk kísérelni.

¹ Az egyes országokban a különböző módszerekkel keresztül vitt becslési eredményekről I. F. Fellner id. ért. (103—108. l.) Lásd továbbá az eredmények részletes ismertetését és bírálatát Dr. Gottlieb Schnapper-Arndt: «Sozialstatistik.» Leipzig 1908. (257—286. lapok); Heinrich Pesch S. J.: «Lehrbuch der Nationalökonomie» II. Band. Teil 1. Freiburg i. B. 1909 (372—408. lapok); I. Nothhardt: «Volksvermögen und Volkseinkommen in Württemberg. 1902 C. Mühlmann: «Untersuchungen über die Entwicklung der wirtschaftlichen Kultur und die Güterverteilung im Kanton Bern.» (Mitteilungen des Bernischen statistischen Bureaus. 1905. 218. és köv. l.)

² Az eredmények évenként megjelennek: «Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums» cz. hivatalos kiadványban.

II.

A magyar szent korona országainak és az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok nemzeti vagyonának megállapítása.

Ugy Magyarország, mint Ausztria nemzeti vagyona a következő alkotó részekből áll: 1. földbirtok; 2. bányák; 3. épületek; 4. közlekedési eszközök; 5. ingóságok; 6. követelések és tartozások a külfölddel szemben. Vizsgáljuk meg e vagyonelemek értékét egyenként.

1. A földbirtok.

A. A magyar nemzeti vagyon legjelentékenyebb alkotó eleme a föld. A magyar szent korona országai-ban lévő földterület művelési ágak szerinti pénzértéke nincs megállapítva, ennél fogva a földbirtok értékét megbízható adatok felhasználásával különböző módon kell kipuhatolnunk, hogy elfogadható eredményre jussunk.

Az első módszer abban áll, hogy a jelzálogos kölcsönök fedezete gyanánt lekötött birtoktestek holdankénti átlagos becsértékét általánosítjuk az összes földterületre. Sajnos, hogy eddig az összes hitelintézetek nem mutatták ki a jelzálogul szolgáló földterületek becsértéke mellett azok térterjedelmét, sőt némely intézet még a jelzálogok becsértékéről sem ad kimutatót. Ennél fogva csak az ily adatokat szolgáltató, záloglevél-kibocsátó intézetek statisztikai anyagára kell szorítkoznunk.¹ E hitelintézetek részére jelzálogul lekötött földbirtokok területe 1912-ben kitett 7,946.285 kat. holdat, 2 652,283.532 korona értékben. A hitelintézetek

¹ A Magyar Földhitelintézet, Magyar Jelzálog-Hitelbank, Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankja és a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó-Bank üzleti jelentései és zárszámadásai alapján.

részére jelzálogul lekötött földbirtokok kat. holdankénti (1600 nsz.-öles) átlagos értéke tehát 333 korona 79 fillér. Ha ezt az értéket az egész ország földbirtokterületére generalizáljuk, úgy ezen 333·79 K értéknek a magyar szent korona országainak terjedelmét kitevő holdak számával való szorzata adja a magyar földterület értékét. E szerint a magyar birodalom 56,475.123 kat. holdnyi területe ¹ 18,849.278,848 korona értéket képvisel. A magyar föld hitelértéke husz év alatt tetemesen emelkedett, mert 1893-ban egy kat. hold átlagos értéke 230 K volt és ez alapon 12,320.128,250— K értéket nyertünk.² Ez az 53%-os emelkedés azonban nem fejezi ki teljességében a földbirtokérték növekedését, mert hiszen a jelzálogok fenti becsértékében évtizedek előtt eszközölt becslések eredményei is foglaltatnak; és bár a tömeges konverziók következtében a jelzálogkölszönök állományában tulnyomó részt ujabbkori becsértékek szerepelnek, ma a föld hitelértéke tényleg mégis nagyobb.³

A magyar föld értékének becslésére más mód is ajánlkozik, a mely a tiszta hozadéknak megfelelő kamatlábbal való tőkésítésében nyilvánul. A magyar szent korona országai összes termő területének kataszteri tiszta hozadéka 1911-ben 309,109.138— koronára rugott. Az 1909:V. t.-cz. alapján keresztülvitt kiigazítás eredménye gyanánt a kataszteri tiszta hozadék 34,574.462— koronával szaporodott úgy, hogy 1913-ra a földadó

¹ A magyar birodalom összes területe 32,496.701 hektár, melyből 1,705.448 hektár nem termő (földadó alá nem eső) terület. Egy hektár = 1·737,726 kat. hold *Magyar Statisztikai Évkönyv*. 1911. Budapest, 1912. (91. lap.)

² *Fellner F.* id. ért. 110. lap.

³ Ezt a m. kir. központi statisztikai hivatal nagyérdemű igazgatója, *dr. Vargha Gyula* ur által rendelkezésünkre bocsátott adatok is igazolják, a melyek szerint az 1912. évben a hazai hitelintézetek által földbirtokokra folyósított kölcsönök fedezetül 752,842 kat. hold köttetett le 486,062.000— korona becsértékben; azaz egy kat. hold átlagos becsértéke 645 korona.

már 343,683.600— korona kataszteri tiszta hozadék alapján lett kivetve.¹

Tudvalevő, hogy a kataszteri tiszta hozadék a tényleges tiszta hozadék mögött messze visszamarad. Azt kell tehát megtudnunk, hogy milyen az arány a kataszteri és a tényleges tiszta hozadék között. A tényleges tiszta hozadéknak egyik legpregnansabb kifejezője a földbér. Ha tehát tudjuk, hogy milyen arány van a kibérelt földbirtokok bérösszege és kataszteri tiszta hozadéka között, úgy megközelíthető tájékozásunk van a tényleges és kataszteri tiszta hozadék aránya felől. A hivatalos adatok szerint a magyar szent korona országaiban az 1899-ben kibérelt földbirtokok bérösszege 44,276.931— frt, ezeknek kataszteri tiszta hozadéka pedig 18,426.001— frt volt.² Ha ezt az arányt elfogadjuk a kataszteri és tényleges tiszta hozadék közötti arány gyanánt, úgy a tényleges tiszta hozadék csaknem két és félszer (2:40:1) oly nagy, mint a kataszteri. Megjegyzendő, hogy e hivatalos adatok nem a viszonylag nagyobb jövedelmet biztosító kisbérletek, hanem a középbirtokok bérleti adatai alapján gyűjtettek, továbbá, hogy a földbirtok tényleges tiszta hozadéka egyre növekedik, a mit a bérletösszegek emelkedő iránya is mutat.³ Noha tehát a tényleges tiszta hozadék ma több, mint 2:4-szerese a kataszteri tiszta hozadéknak, mégis ezt az arányt alkalmazzuk, mint rendelkezésünkre álló pozitív adatot. Eszerint a fent kimutatott 343.683 millió korona kataszteri tiszta hozadék 2:40-szeresét véve,

¹ Az adatok szíves közlését *Benkó Gyula* ministeri tanácsos urnak, a m. kir. pénzügyministerium XIX. ügyosztálya vezetőjének köszönjük.

² *Adatok az egyenes adók reformjához*. V. kötet. Kiadja a m. kir. pénzügyministerium. Budapest, 1901. (50. és 70. lap.)

³ Lásd: Az egyenes adók reformjának alapelvei és a földadókataszter kiigazításáról és a földadó százalékának megállapításáról szóló törvényjavaslat indokolása. (Az 1906. évi május hó 19-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. XVIII. köt. Budapest, 1908. 23. lap.)

824,840.640— korona tényleges tiszta hozadékot nyernünk. Ennek $22\frac{1}{2}$ -szerese ($4\cdot5\%$ -os tőkesítés) adja a magyar föld minimálisan megállapított hozadéki értékét: 18,558,914·400— koronát.

Végül még egy módszer segélyével kísértsük meg a magyar föld értékének becslését. Hivatalos adataink vannak arra nézve, hogy évenként mennyi azoknak az ingatlanoknak az értéke, a melyek haláleset következtében cserélnek gazdát. A halálesetkövetkeztében évről-évre beálló ingatlanbirtok-változások az egész ország összes ingatlanértékeinek periodikusan jelentkező hányadrészei. Mennyi év alatt cserél tulajdonost örökösödés útján az összes ingatlanbirtok? Ahány év eltelik, a míg mindazok meghaltak, a kiknek kezén az ingatlan van. Vagyis a generatio kihaltával. Más szóval, az ország összes ingatlana annyi év alatt lesz öröklés tárgyává, ahány év átlag elválasztja azt a pillanatot, a melytől kezdve ki-ki a saját ingatlanát örökölte, attól a pillanattól, melyben azokat az ingatlanokat, ha a sor reá kerül, utódjára fogja hagyni. Ez évek számát a valószínű középelettartam fejezi ki. Nem az átlagos (közép) élettartam, hanem az örökösöknek valószínű középelettartama. Egy generatio kihaltával átlag az összes ingatlanbirtok gazdát cserél, vagyis az egyik generatio kezéről a másikéra megy. Ha tehát ismerem az évenként örökösödés folytán bekövetkezett ingatlanbirtokváltozások értékét, v. i. az ingatlanok örökösödési annuitását, úgy ennek a valószínű középelettartamot kifejező évek számával való szorzata adja az egy generatio kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingatlanok értékét. A hagyatéki ingatlanok értéke kiegészítendő a halálesetre szóló ajándékozás folytán tulajdonost változtató ingatlanok értékével, mert az ilyen donatio mortis causa tulajdonképen anticipált hagyatéknak tekintendő.

A Magyarbirodalomban haláleset következtében

gazdát cserélő és ajándékozási illeték alá került ingatlanok összes értéke volt:¹

	örökösödési illeték	ajándékozási illeték	összesen
1906. évben	236,711.782— K	106,831.935— K	343,543.717— K
1907. „	260,815.214— „	108,620.877— „	369,436.091— „
1908. „	231,834.633— „	110,421.829— „	342,256.462— „
Átlag: 1906—1908.	243,120.543— K	108,624.880— K	351,745.423— K

A valószínű középelettartam a magyar szent korona országában 35·312 év.² Ha tehát ezt a számot szorzási coefficiensnek vesszük a 351·745 millió koronához, úgy megkapjuk az egy generatio kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingatlan értékét, a mi 12·420,834,376·97 koronának felel meg. Meglepő az eredmény a fentebb nyert közel 18½ milliárd mellett, főleg, ha tekintetbe vesszük még azt is, hogy ez a 12·420 milliárd az épületek és magánbányák értékét is képviseli. Két körülmény magyarázza azonban ezt az eredményt. E 12·420 milliárd koronányi értékben — és ezt mindenekelőtt ki kell emelnünk — nem foglaltatnak az ország összes ingatlanai, mert ebben képviselve nincsenek a jogi személyek tulajdonában levő ingatlanok, a melyek nem tárgyai az öröklésnek, ennél fogva nem esnek örökösödési illeték alá, hanem ehelyett illetékegyenértéket fizetnek; tehát a fenti kimutatásban nem szerepelnek. A természeti személyek tulajdonában levő és örökösödés tárgyát képező ingatlanok értékéhez adandó még a holtkez birtoka (egyházi birtokok), a testületek (megyék, városok, közsé-

¹ Az adatokat *Szabó Imre* ministeri tanácsos ur, a pénzügyministerium IV. főosztályának főnöke volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

² A valószínű középelettartam matematikai értékét *Allenburger Gyula* urnak, a Hungária általános biztosító részvénytársaság ügyvezető igazgatójának köszönjük kinek szakszerű számítása szerint az Magyarországra nézve 35·31215. (Lásd részletezve az I. sz. táblázatot.) L. a valószínű élettartamra nézve *báró Lány Lajos* érdekes fejtegetéseit most megjelent nagyszabásu munkájában: «A statisztika története.» Bevezetésül Magyarország statisztikájához. Budapest (évszám nélkül), 15. és 16. lap; *Földes Béla*: Magyarország statisztikája. Budapest, 1885. 167. lap.

gek), egyesületek, intézetek, társulatok, részvénytársaságok tulajdonában levő ingatlanok, a koridősbbségi (senioratus) hitbizományi, alapítványi birtokok stb., szóval mindazoknak az ingatlanoknak az értéke, a melyek nem tárgyai az öröklésnek, hanem mint kötött forgalmu birtokok illetékegyenérték alá esnek; de a fenti 12·420 milliárdhoz az állami tulajdonban lévő ingatlanok értéke is adandó, mert ezek sem örökösödési illeték, sem illetékegyenérték alá nem vonatnak.

A magyar szent korona országaiban az 1908. évben illetékegyenérték alá vett ingatlanok értéke a hivatalos adatok szerint 756,579.741— korona volt.¹ Tehát az örökösödési illeték és illetékegyenérték alá eső összes ingatlanok 13.177,414.117— koronát képviselnek. Ez az érték azonban jóval a tényleges mögött marad, mert az örökösödési illeték és illetékegyenérték kiszabásánál — az 1887:XLV. t.-cz. 3. és 4. §-a értelmében — a földbirtok értékének az egyenes állami adó százszorosát, illetőleg kétszázszorosát, vagy a kataszteri tiszta jövedelem huszszorosát veszik, holott — a mint fentebb láttuk — a tényleges tiszta hozadék 2·4-szer nagyobb, mint a kataszteri. Ez a második körülmény, a melyből megmagyarázható az alacsony eredmény. A valódi érték kipuhatólása végett tehát a 13·177 milliárd 2·4-szeresét kell vennünk, és az így nyert 31.625,793.880— korona fejezi ki az örökösödési illeték és illetékegyenérték alá kerülő összes ingatlanok értékét. Ehhez adandó az állam tulajdonában levő ingatlanok értéke, a mely a zárszámadások szerint² 682,606.116—

¹ Ez adatokat *Szabó Imre* miniszteri tanácsos ur, a m. kir. pénzügymisterium IV. főosztályának vezetője volt szives összeállítani és rendelkezésünkre bocsátani.

² *A magyar szent korona országainak állami zárszámadása az 1911. évre.* Budapest, 1912. (260—267. lapok.) Megjegyzendő, hogy e helyen — a kettős számítás elkerülése végett — nem az összes állami ingatlanvagyonot mutattuk ki, a mely az 1911. év végén 4.955,224.806·27 koronára rugott; így pl. a közlekedési eszközök közt szerepelnek az államvasutak ingatlanai, az állami közutak stb., a bányák közt a bányászati ingatlanok stb.

koronára rug (ebből 287,658.281.— K földbirtok és 394,947.835.— K épületek). Így nyerünk 31.913,452.161.— koronát, a mely az összes ingatlanok értékét képviseli. Ebből az eredményből azonban az ország épületeinek és magánbányáinak összértékét le kell ütnünk, hogy a mezőgazdasági földbirtok értékét megkaphassuk. Az épületek összértéke — az alábbi becslés szerint — 8.574,937.027 korona, míg a magánbányáké 1.290,555.442 korona. Ezeknek levonása után a földbirtok forgalmi értéke gyanánt 22.047,959.692.— korona összeget nyerünk.

A magyar föld értéke a különböző módszerek szerint:

hitelérték · --- --- ---	18.849,278.848.—	korona
hozadéki érték: --- ---	18.558,914.400.—	«
forgalmi érték: --- ---	22.047,959.692.—	«

E három érték átlaga 19.818,717.646 korona, mint végeredmény, a magyar föld összértéke gyanánt elfogadható.

B. Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok földbirtokának értéke is többféle módon állapítható meg.

Minthogy az osztrák hitelintézetek — a K. k. privilegierte allgemeine Bodenkreditanstalt kivételével — a jelzálogul lekötött földbirtokok becserértékét nem mutatják ki, az osztrák földbirtok hitelértéke, sajnos, nem állapítható meg.

Az osztrák földbirtok értéke tehát más módon puhatolandó ki. Első sorban, a földbirtok tiszta hozadékanak megfelelő kamatlábbal való tőkésítése útján. Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok összes termő területének ¹ kataszteri tiszta hozadéka volt:

¹ Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok összes területe 30,000.458 hektár, a melyből 1,780.937 hektár nem termő (földadó alá nem eső) terület. *Österreichisches Statistisches Handbuch*. Wien, 1912. 56. lap.

1909-ben	305,954.160.—	korona ¹
1910-ben	305,872.701.—	« ²
1911-ben	305,168.321.—	« ³
Átlag: 1909—1911-ben	305,665.027.—	korona.

A kataszteri tiszta hozadék, úgy mint Magyarorszában, Ausztriában is, a tényleges tiszta hozadék mögött messze visszamarad. Azt kell tehát tudnunk, hogy milyen az arány a kataszteri és a tényleges tiszta hozadék között. Az osztrák cs. kir. pénzügyministerium a statisztikai központi bizottságnak gazdag anyagot bocsátott rendelkezésére, a melyből megállapítható volt, hogy az ingatlanok adóértéke milyen arányban állott azok forgalmi értékéhez.⁴ 1886-ban adásvétel és árvevés alkalmával gyűjtött 25.959 esetre vonatkoztak az adatok. Ebből tisztán mezőgazdasági birtokokra 21.131 eset vonatkozott. És megállapított, hogy a földbirtok adóértéke úgy aránylott annak forgalmi, azaz tényleges értékhez, mint 1:3·35-höz. Ezt az arányt elfogadhatjuk a mai állapotnak megfelelő gyanánt is, mert ez adatgyűjtés előtt husz évvel, az 1866-ban gyűjtött adatok szerint is csaknem ugyanez volt az arány (1:3·33).⁵ Az adóértékkel szemben a forgalmi érték emelkedő aránya a földbirtok tényleges tiszta hozadékának folytonos növekedését hozza kifejezésre. Egyéb pozitív adatok hiányában tehát a kataszteri tiszta hozadék 3·35-szörösét véve tényleges tiszta hozadék gyanánt, 1.023,977.840·45 koronát kapunk, a mely Ausztriában

¹ *Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums*. XVII. Jahrg. Erstes Heft. Wien, 1911. (245. lap.)

² *Ibidem*. (247. lap.)

³ *Österreichisches Stat. Handbuch 1911*. (56. lap.)

⁴ *Karl Theodor von Inama-Sternegg*: „Die Realitätenwerte in Österreich im Jahre 1886 in Vergleichung mit dem Jahre 1866.” *Statistische Monatsschrift XIV. Jahrg.* Wien, 1888. (278. és 280. lap.)

⁵ Volt ugyanis az arány szántóföldeknek 2·66, rétnél 2·86, erdőparcelláknál 4·89, legelőnél 3·80, kertenél 3·57, szőlőnél 2·23, vagyis átlag 3·33. (*Ibidem* 277. lap.)

a földbirtok tényleges tiszta hozadékát képviseli. Ennek $22\frac{1}{2}$ -szerese ($4\cdot5\%$ -os tőkesítés) adja az osztrák föld hozadéki értékét, vagyis 23.039,501.410— koronát.

A földbirtok értékét Ausztriára nézve az örökösödés folytángazdátcserelődőingatlanok értékeadataiból még megbízhatóbban állapíthatjuk meg, mint Magyarországon,¹ mert az erre vonatkozó adatgyűjtés pontosabb, részletesebb és évről-évre közzé van téve.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban haláleset következtében tulajdonost változtató és a halálesetre szóló ajándékozás elszámolása végett a hagyatékba beszolgáltatott ingatlanok értéke a hivatalosan közzétett adatok szerint a következő volt:²

	hagyatéki ingatlanok értéke	a hagyatékba beszolgáltatott ingatlanok értéke	összesen
1907. évben] ...	583,861.357— K	30,287.375— K	614,148.732— K
1908. évben ...	575,223.577— «	31,900.410— «	607,123.987— «
1909. évben ...	631,359.556— «	34,352.027— «	665,711.583— «
Átlag 1907—1909. ...	596,814.830— K	32,179.970— K	628,994.763— K

A valószínű középlettartam Ausztriában 35·216 év.³ Ezt a számot szorzási ccéfficiensnek véve a 628·994 millió koronához, megkapjuk az egy generatio kihaltával haláleset folytán tulajdonost cserélt összes ingatlan értékét, a mi 22.150,679.573·80 koronának felel meg. Valamint azt a Magyarbirodalomra nézve megállapítottuk, itt is feltűnő, hogy ez az eredmény, a fentebb kimutatott 23 milliárd korona mellett, szerfelett alacsony, ha tekintetbe vesszük, hogy ez a 22·150 milliárd nemcsak a földbirtok, hanem az épületek és magán-

¹ Minthogy ugyanaz az eljárás az osztrák földbirtok becslésénél, utalunk a fent körülírt módszerre. (11. s köv. lap.)

² *Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums XVII. Jahrg. Erstes Heft.* Wien, 1911. (640. és 641. lap.)

³ Ausztriára nézve ugyancsak *Allenburger Gyula* igazgató ur volt szíves a valószínű középlettartam matematikai értékét kiszámítani és azt — a mint az a mellékelt I. sz. táblázatból kitűnik — 35·21645 évben állapította meg.

bányák értékét is képviseli. Az alacsony eredmény oka abban a körülményben leli első sorban magyarázatát, hogy e 22·150 milliárd korona értékben nem foglaltatnak Ausztria összes ingatlanai, hanem csak azok, a melyek örökösödés tárgyai, tehát a melyek örökösödési illeték alá esnek; ennél fogva az értékben képviselve nincsenek a jogi személyek tulajdonában levő ingatlanok, a melyek örökösödési illeték helyett illetékegyenértéket fizetnek. A természeti személyek tulajdonában levő és így örökösödés tárgyát képező ingatlanok értékéhez adandó még az alapítványok, javadalmak, egyházi és világi községek (kerületek, országok), egyletek és egyéb testületek és társulatok (részvénytársaságok, szövetkezetek) vagyonát képező ingatlanok értéke, a melyek nem tárgyai az öröklésnek, hanem mint kötött forgalmu birtokok illetékegyenérték alá esnek. De a fenti 22·150 milliárdhoz az állam tulajdonában levő ingatlanok értéke is hozzáadandó, mert ezek sem örökösödési illeték, sem illetékegyenérték alá nem vonatnak és így abból szintén hiányzanak.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok területén az 1901—1910. években illetékegyenérték alá vett ingatlanok értéke 1,732.851,013·42 koronára rugott.¹ Tehát az örökösödési illeték és illetékegyenérték alá eső összes ingatlanok 23,983.530,587·22 koronát képviselnek. Ez az érték azonban — ép úgy mint Magyarországon, Ausztriában is — jóval a tényleges mögött marad, mert az örökösödési illeték és illetékegyenérték kiszabásánál a földadó- és épületadóköteles ingatlanok értékének kipuhatolásánál tulnyomó részben a kataszteri adatokra támaszkodnak. De a kataszteri értéknél azért némileg magasabbnak kell lenni

¹ Ez adatok összeállítását és szíves közlését lovag Eugen Beck von Mannagetta u. Lerchenau osztályfőnök urnak köszönjük.

a megilletékezés végett itt kipuhatolt értéknek, mert részben mégis vételárakat vagy specziális becsléseket vesznek az értékmegállapításnál alapul. Kérdés tehát, hogy mennyivel lesz ez az örökösödési illeték és illetékegyenérték alá vont ingatlanvagyon értéke felemelendő, hogy a valódi értékhez jussunk? Emlegettük, hogy Ausztriában hivatalos adatok gyűjtettek arra nézve, hogy az ingatlanok kataszteri értéke hogyan aránylik azok tényleges forgalmi értékéhez, amely hivatalos adatokat *von Inama-Sternegg* részletesen és nagy gondnal feldolgozván, arra az eredményre jutott, hogy a nem tisztán mezőgazdasági ingatlanokra, tehát a földbirtokra és épületekre nézve átlagosan ez az arány: 1 : 2·25-höz.¹ Vagyis 100 K kataszteri értéknek 225 korona tényleges forgalmi érték felel meg. A valódi érték kipuhatolása végett tehát a 23·983 milliárd 2·25-szörösét kell vennünk és az így nyert 53,962.942,810·75 korona fejezi ki az örökösödési illeték és illetékegyenérték alá kerülő összes ingatlanok értékét. Ehhez adandó az állam tulajdonában levő ingatlanok értéke fejében 640,231.642 korona.² Így nyerünk 54,603.174,452 koronát, a mely az összes ingatlanok értékét képviseli. Ebből az eredményből azonban az ország épületeinek és a magánbányáknak összértékét le kell ütnünk, hogy a mezőgazdasági földbirtok értékét megkaphassuk. Az épületek összértéke Ausztriában — az alábbi becslés szerint — 14,981.578,973 korona, míg a magánbányáké 4,750.492,587 korona. E két tétel levonása után a föld-

¹ *Th. von Inama-Sternegg* id. ért. (*Statistische Monatsschrift* XIV. 1888.) (278. lap).

² Az osztrák központi állami zárszámadások nem mutatják ki az állam ingatlanvagyonát; ennél fogva azt csak hozzávetőleg állapíthatjuk meg. Az egész földadóköteles terület 28,219.521 hektár (*Österreichisches Statistisches Handbuch*. 1911. 56 lap). Egy hektár átlagos értéke 816·44 K. Az állami birtokok területe 1,133.655 hektár, amelyből termékeny és termelésre alkalmas 782.460 hektár (*U. ott* 1910. 113 lap), ennek szorzata az átlagos hektárértékkel 640,231.642 K.

birtokok forgalmi értéke gyanánt 34,871.102,892 korona összeget nyerünk.

A kétféle módszer szerint az osztrák földbirtok értéke:

hozadéki érték --- --- --- 23,089.501,410 korona

forgalmi érték --- --- --- 34,871.102,892 «

E két érték átlaga 28,955.301,651 korona mint végeredmény az osztrák föld összértéke gyanánt állítandó be a nemzeti vagyon leltárába.¹

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok és a magyar szent korona országainak földbirtoka együtt 48,774.019.297 korona értéket képvisel.

2. A bányák.

A földbirtokhoz sorolandók a bányák is. A bányák tőkeértékének megállapítása helyesen csakis azok tiszta hozadékanak tőkésítése alapján történhetik.

A) A bánya- és kohótermelés nyers hozadékanak értéke a magyar szent korona országaiiban volt:²

1907-ben	---	---	---	127,640.240	korona
1908 «	---	---	---	145,471.016	«
1909 «	---	---	---	152,248.360	«
1910 «	---	---	---	152,837.807	«
1911 «	---	---	---	160,275.593	«
Átlag 1907—1911-ben	---	---	---	147,694.603	korona

¹ Roschmann - Hörburg 1885-ben Ausztria földbirtokának értékét 6,597.409,026 koronában állapította meg a tiszta hozadék 5%-os tőkésítésével. (*Dr. Julius v. Roschmann-Hörburg: «Der Bodenwerth Oesterreichs.»* Wien, 1885. — 31. lap.). E becslés hibája, hogy a kataszteri tiszta hozadékot ténylegesnek vette, holott utóbbi annál — amint láttuk — jóval nagyobb. — Schiff Walter az osztrák földbirtok értékét 13,080.923.084 koronára becsülte 1892-ben, tehát husz év előtt. (*Dr. Walter Schiff: «Zur Frage der Organisation des landwirtschaftlichen Kredites in Deutschland u. Oesterreich.* Leipzig, 1893. 44. lap.). — Inama-Sternegg szerint pedig 1893-ban 18,438.115,510 korona volt az osztrák földbirtok forgalmi értéke. (*Carl Theodor v. Inama-Sternegg: «Die Ergebnisse der Erbschaftssteuer in Oesterreich in den Jahren 1889—1891 und ihre Bedeutung für die Schätzung des Nationalvermögens.» (Statistische Monatschrift. XIX. — Wien 1893. — 14. lap.)*

² *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — (151. lap.)

Vagyis a bánya- és kohótermelés nyers hozadéka-
inak átlagos évi összértéke 147,694.603 korona. Ennek
40%-át, 59.077.841·20 koronát tiszta hozadéknak véve
és ezt 4%-os kamatlábbal tőkésítve 1,476.946,030 korona
tőkeértéket kapunk. Minél magasabb tőkésítési coeffi-
cienst veszünk, annál alacsonyabb tőkeértéket ka-
punk; tekintettel a magyar érc- és szénbányák gaz-
dagságára és arra, hogy azok tőke hiányában távolról
sincsenek még teljesen feltárva, a bányák élettartamát
Magyarországon csekélynek nem tekinthetjük és ezért
vettünk viszonylag alacsony tőkésítési hányadot.

A Magyarbirodalom bányáinak 1,476.946,030 ko-
ronányi értékéből 1,290.555,442 korona (vagyis 87·38%)
esik a magánbányák, 186,390.588 korona (12·62%) pedig
a kincstári bányák értékére.¹

A kerek 1·477 milliárd korona bányaérték keve-
sebb, mint a Magyarbirodalom bányáinak összértéke,
mert a fentebb feltüntetett értékek csakis a bányá-
szat és kohászat termékeire vonatkoznak, a sóbányák
kivételével, a melyeknek értéke az 1911. évi állami zár-
számadás szerint 479,620.402·78 korona.² Ezt az értéket
alacsonynak kell tekintenünk. Mert a termelt só értéke
volt 1907—1911-ig átlag évenként 32,221.500 korona,
2,371,917·50 K átlagos évi termelési költséggel.³ Más
szóval a sójővedék évi tiszta hozadéka 29,849.582·50 K, a
minek 4%-os tőkésítéssel, 746,239.562·50 korona felel meg.

A magyar szent korona országai összes bányáinak
és kohóinak tőkeértéke 2,223.185,592·50 K.

¹ A kincstári és magánbányák értékét a termelés összértékéből állapi-
tottuk meg; ugyanis 1907—1911-ig úgy a kincstári mint a magánbányáknál és
kohóműveknél a termelés összértéke 743,542,688 koronára rugott és ebből
csak 93,885.793 K, vagyis 12·62% esett a kincstári termelés értékére, a mely
arányt a fent kipuhatolt bányaértékre alkalmaztuk. (Az adatokra nézve
l. *Magyar Statisztikai Évkönyv 1911.* — 153. lap.)

² *A magyar szent korona országainak állami zárszámadása az 1911. évre.*
Budapest 1912. — (260. lap.)

³ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — (154. lap.)

B) A bányák és kohók sokkal nagyobb tőkeértéket képviselnek az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokban és országokban, mint Magyarországon. Értékük ugyanoly módszerrel puhatolható ki, mint a magyar bányáké.

A bánya- és kohótermelés nyers hozadékának értéke az osztrák birodalomban volt:¹

	bányatermelés	kohótermelés
1907-ben	295,486.865 korona	132,807.655 korona
1908 «	317,833.337 «	136,920.722 «
1909 «	317,490.564 «	137,235.740 «
1910 «	315,486.476 «	143,951.194 «
1911 «	320,107.395 «	155,669.109 «
Átlag 1907—1911-ben	313,280.927 korona	141,316.884 korona

Az osztrák bánya- és kohótermeléshez sorolandó még a nyers kőolaj (naphta)-termelés is, a melynek értéke az 1908—1910. években átlag évi 35,243,661 koronára rugott.² Vagyis a bánya-, kohó- és naphtatermelés nyers hozadékának átlagos évi összértéke 489,841.472 K. Ennek 40%-át tiszta hozadéknak véve és a tiszta hozadékot — mint Magyarországra nézve — 40%-kal tőkésítve, kapunk 4,898.414,720 korona tőkeértéket.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok bányáinak 4898 milliárdra rugó értékéből csak 147,922.133 kor. (vagyis 3.02%) esik a kincstári bányák és 4,750.492,587 kor. (96.98%) a magánbányák értékére.³

¹ Az adatokra nézve l. *Oesterreichisches Statistisches Handbuch 1911.* — 118. és 130. lapokon, továbbá *Statistik des Bergbaues in Österreich für das Jahr 1911.* — Wien 1912 (204. lap)

² *Oesterr. Stat. Handbuch 1911.* — (125 lap.)

³ A bányászat 418,222.176 mm. termelésből csak 14,785.604 mm., tehát mintegy 3.5% esik a kincstárra, a többi magántermelés. Az összes kincstári termelés értéke mintegy 14.8 millió K, v. i. 3.02%. Az ezüst- és higanybányászat kizárólag a kincstár kezében van, de ezek termelésének értéke is összesen csak 6.539 millió korona. (Az adatokra nézve l. *Österr. Stat. Handbuch 1911.* — 116. lap jegyzet). Az állami bányák könyvértéke gyanánt az állami zárszámadásokban 52,794.189.85 K van felvéve. (Zentralrechnungsabschluss über den Staatshaushalt der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder für das Jahr 1911. — Wien 1912. — 583. lap.)

Ausztria bányáinak összértékét kipuhatolandó, a fenti 4898 milliárdhoz még a sóbányák értéke is hozzáadandó. Az osztrák sótermelés és eladás összes értéke volt a termelési költséggel:¹

	sótermelés	termelési költség	tiszta hozadék
1909-ben	47,153.914 K	17,371.515. — K	29,782.399 K
1910-ben	46,553.737 „	17,818.200 — „	28,735.537 „
Átlag 1909—1910-ben	46,853,825 K	17,594.85750 K	29,258.968 K

A sójövedék évi tiszta hozadéka 29,258.968 K, a minek 4%-os tőkésítéssel 731,474.200 K tőkeérték felel meg.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok összes bányáinak és kohóinak tőkeértéke 5,629.888.920 korona.

Ausztria és Magyarország bányái és kohói együtt 7,853.074,51250 korona értéket képviselnek.

3. Az épületek.

Az ingatlan nemzeti vagyon harmadik alkotó elemét az épületek képviselik. Noha ezeknek becslése már nagyobb nehézséggel jár, mégis megközelítő pontosságú eredményt biztosítanak a házadókataszterre vonatkozó bőséges, megbízható és részletes statisztikai adatok, a melyek ugy Magyarországon, mint Ausztriában rendelkezésünkre állanak.

A) A magyar szent korona országainak épületekben fekvő vagyonát a házadóstatisztika felhasználásával állapíthatjuk meg. A házadó Magyarországon kétféle: házbéradó és házosztályadó. Az új házadó-törvény (1909 : VI. t.-cz. 8. §-a) értelmében a tényleg bérbeadott lakóházak és egyéb épületek kivétel nélkül mindenütt házbéradó alá esnek; de a ki nem bérelt

¹ *Statistische Mitteilungen über das österreichische Salzmonopol im Jahre 1910.* — Wien 1912 (221 lap); — *im Jahre 1909.* — Wien 1911 (215. lap).

épületek is házbéradó alá tartoznak, még pedig a tényleg kibéreltekkel történt összehasonlítás útján megbecsült haszonérték (bérhozádek) alapján, azokban a községekben (városokban), a melyekben a lakrészeknek legalább a fele bérbe van adva. A hol a lakrészek felénél kevesebb van bérbeadva, ott a ki nem bérelt lakrészek házosztályadó alá esnek. (20. §.)¹ Kitűnik e rendelkezésekből, hogy a nagyobb városok házai, tehát az értékesebb épületek, rendszerint házbéradókötelesek, míg a kisebb községekben levő értéktelenebb házak, tehát az épületek, tulnyomó része házosztályadó alá esik. — Végül előrebocsátjuk még azt is, hogy a Magyarbirodalomban az épületeknek, az adózás szempontjából két nagy csoportjátkülönböztetjük meg: az adóköteles és adómentes házakat. Az utóbbi csoportot — a mely ismét ideiglenesen és állandóan adómentes házakat foglal magában — a becslésnél szintén számításba kell venni, a mit az a körülmény tesz lehetővé, hogy az ideiglenesen adómentes épületek adója szintén elő lesz írva ugyan, de nem kivelve és így azok haszonértéke a házadókataszterből ugyancsak kitűnik.

A magyar szent korona országaiban lévő adóköteles és ideiglenesen adómentes házak bérjöveldmi és adózási viszonyait a tuloldali táblázat tünteti föl.²

Ugy az adóköteles, valamint az ideiglenesen adómentes házak nyers bérjöveldme Budapestén évenként átlag 159,945.127.33 K; épületfenntartási költségére 10%-ot leütve, a tiszta házbérjöveldem 143,950.614.60 korona. Tőkeérték gyanánt tekintettel arra, hogy az adót nem vonjuk le, e jöveldem tizenötszö-

¹ A házadó részletkérdéseire l. *Fellner F.*: «Die Reform der direkten Steuern in Ungarn» (*Schanz*: Finanzarchiv 1913. XXX. Jahrg. I. Bd. — 176 u. ff.).

² E táblázatban foglalt adatokat *Pap Mihály* miniszteri tanácsos ur, a pénzügyminiszterium III/a főosztályának főnöke volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

É v	Az összes adóköteles és ideiglenesen adómentes házak nyers házbérjővedelme koronákban		
	a magyar szent korona országainak terü- letén	Budapest székes- főváros területén	a vidéken
1910.	338.498,282·27	144.633.200	193.865,082·27
1911.	365.221,008·78	159.140,528	206.080,480·78
1912.	399.302,785·84	176.061,654	223.241,131·84
Átlag 1910—1912.	367.674,025·63	159.945,127·33	207.728,898·29
É v	Az adóköteles valamint az ideiglenesen adómentes házak után		
	állami házbéradó koronákban		állami házosztály- adó koronákban
	a magyar szent korona országai- ban	Budapest székes- főváros területén	
1910.	46.036,710·71	22.318,679·73	11.433,666·99
1911.	49.792,669·41	24.549,401·98	11.628,929·04
1912.	54.638,476·13	27.218,626·13	11.755,443·—
Átlag 1910—1912.	50.155,952·08	24.695,569·28	11.606,013·01

rösét véve (mintegy 6·5% tőkésítés), Budapest adóköteles és ideiglenesen adómentes házainak tőkeértéke 2,159.259,219 korona. Ehhez adva a fővárosi állandóan adómentes épületek értéke fejében 168,136.100 koronát,¹ kapunk Budapest összes épületeinek tőkeértéke gyanánt 2,327.395,319 koronát. Ez eredmény megbízhatósága kitűnik egy más módszer alapján keresztül vitt becslésből, a melyet egészen más természetű adatok felhasználásával kísérelünk meg. Budapest székesfőváros területén az új építkezések (új lakóházak és egyéb épületek) száma 1874-től, vagyis a főváros egyesítésétől 1910-ig, tehát 36 év alatt 16.038. Ezekre az új építkezésekre — a hivatalos adatok szerint² — összesen 1,511.748,415 korona fordítottatott. Egy épület tehát átlag 94.260·40 koronába került. Budapesten, 1910. év végén volt 19.637 épület. Egy épület építési értékének 94.260·40 koronát véve, a főváros összes épületeinek építési értéke 1,850.991,474·80 korona. Ez az eredmény a fenti 2·327 milliárdhoz közel áll, ha tekintetbe vesszük, hogy a bérjövédelmi érték az 1912. évi adatok alapján állapítottatott meg, míg az építési értékben csak az 1910. év végéig emelt épületek építési költsége foglaltatik és 1911. és 1912-ben is mintegy 200 millió korona fordítottatott építkezésekre és így az építési érték is meghaladja a 2 milliárdot. Az eltérés a bérérték javára abban találja további magyarázatát, hogy a 20—30 év előtt építkezésekbe fektetett tőke az általános értékemelkedés folytán ma sokkal többet ér, mert

¹ Budapest székesfőváros tulajdonában lévő összes épületek értéke 1908-ban 168,136.100 K volt; ezek — egy-két bérháztól eltekintve — állandóan adómentesek, mert rendeltetésük szerint részint kórházak, részint iskolák, katonai laktanyák, vásárcsarnokok stb. (*Thirring: Budapest Székes Főváros Statisztikai és Közigazgatási Évkönyve X. 1907—1908.* — Budapest 1913.—127. lap.)

² *Budapest Székesfőváros Statisztikai Évkönyve 1894.* — Budapest 1896. — (218. és 225. lap.); — 1903. Budapest 1905. — (172. lap.) *Budapest Székes Főváros Közigazgatása és Közállapota az 1909. évben.* Budapest 1913 (140. és 141. lap.)

a házbérek állandóan emelkednek és az épületek értékének megállapításánál helyesen csakis a házbérjövedelemből lehet kiindulni.

Kérdés már most, mennyi a Magyarbirodalomban lévő összes épületek tőkeértéke? A fenti táblázatból kitűnik hogy vidéken az évi házbérjövedelem 207,728.898·29 korona; minthogy a vidéki házak általában nem olyan szilárdan épülnek, mint a fővárosiak, épületfenntartási költség czimén ebből 15%-ot ütünk le és azigy nyert 176,569.563·55 korona tiszta házbérjövedelem huszszorosra (5% tőkésítés) fejében 3,531.391,271 koronát vesszünk a vidéki házbéradóköteles házak tőkeértéke gyanánt. A házbéradó alá eső összes adóköteles és ideiglenesen adómentes épületek hozadékértéke 5,690.650,490 korona. Minthogy a házbéradó kivetésénél és a ház tiszta hasznóértékének megállapításánál adóalap-eltitkolás alig fordulhat elő, ezt az eredményt a valóságnak megfelelőnek tekinthetjük.

Kevésbé megbízható módon állapítható meg az országnak házosztályadó alá eső épülettömege, amely általában csekélyebb értéket képvisel, mert — eltekintve néhány értékesebb kastélytól és nyaralótól, a városi központoktól távolabb eső és a gazdaságilag gyengébb elemek lakta kisebb házakat és értéktelenebb kunyhók nagy számát foglalja magában. A házosztályadó alá eső épületek tőkeértéke gyanánt — egyéb adatok hiányában — a házosztályadó kétszázszorosát vesszük, tekintettel arra, hogy az 1881: LX. t.-cz. 148. §-a szerint az árveréseknél a kikiáltási ár házosztályadó alatt álló ingatlanoknál az évi államadó kétszázszoros összegében állapítandó meg. A fenti táblázat szerint az adóköteles és ideiglenesen adómentes házak házosztályadója 11,606.013·01 korona, a minek 2,321.202,602 korona tőkeérték felel meg. Az adóköteles és ideiglenesen adómentes összes házak értékéhez, v. i. 8,011.853,092 koronához adva az állandóan adó-

mentes épületek értékét 563,083.935 koronát,¹ kapjuk a magyar szent korona országai összes épületeinek tőkeértékét: 8,574.937,027 koronát.²

B) Az osztrák birodalomban az épületek értéke ép oly módszerrel puhatolható ki, mint Magyarországon, mert szintén teljesen megbízható és részletes adatok állanak a statisztikus rendelkezésére és a házádórendszer a két államban lényegileg azonos.

Az adóköteles, valamint az ideiglenesen adómentes házak nyers házbérjövödelme Bécs birodalmi székesfőváros területén az 1910. év végén 307,836.005 korona volt.³ Épületfenntartási költség fejében levonva 10%-ot, 277,052.405 K tiszta bérjövödelmet kapunk. Ennek tizenötszöröse (mintegy 6·5% tőkésítés) adja Bécs adóköteles és ideiglenesen adómentes épületeinek tőkeértékét: 4,155.786,075 koronát. 40,446 Bécsi épület közül 38,913 épület házbéradóköteles és ideiglenesen adómentes, míg 1533 állandóan adómentes. Tehát egy adóköteles ház átlagos értéke 106.797 korona; 1533 állandóan adómentes ház értéke fejében 163,719.801 koronát számíthatunk. Bécs összes épületeinek értéke tehát 4,319.505,876 K.

Vidéken az adóköteles és ideiglenesen adómentes házak évi nyers házbérjövödelme 470,387.885 korona.⁴ Épületfenntartási költség fejében — ép úgy és ugyanaz okból, mint Magyarországra nézve — 15%-ot levonva, a fennmaradó tiszta házbérjövödelem 399,829.703 korona. Ennek huszszerosa (5% tőkésítés), az osztrák vidéki

¹ Ebből 168,136.100 K a fővárosi és 394,947.835 K az állami épületek értéke. (L. 25. lap 1) jegyzet és 14. lap.)

² 12 év előtt 4·432 milliárd koronára becsültük az épületek értékét, de ez eredményben sem a vidéki ideiglenesen adómentes, sem az ország állandóan adómentes épületei nem voltak benn. (Fellner F. id. ért. 116. lap.)

³ *Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums. XVII. Jahrg. Erstes Heft.* — Wien 1911 (295. lap).

⁴ Az összes nyers házbérjövödelemből 778,223.890 K-ból levonva Bécs házainak bérjövödelmét, kapjuk a vidéki házak bérjövödelmét. (Az adatokra l. *Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums. XVII. 1.* — 306. lap.)

házbéradóköteles és ideiglenesen adómentes házak tőkeértékéhez: 7,996.594.060 koronához vezet. Már most a hivatalos adatokból kitűnik, hogy az e kategóriába tartozó épületek száma 640.338 és ebből 10.124 állandóan adómentes.¹ Egy vidéki házbéradóköteles ház értéke e szerint 12.332 korona és így az állandóan adómentes vidéki házak értéke fejében 124,849,168 koronát vehetünk fel. Ha tehát e 124,849 milliót a fenti 7,996 milliárdhoz adjuk, az így nyert 8,121.443,228 korona Bécs épületeinek értékével együtt adja a házbéradóköteles, ideiglenesen és állandóan házbéradómentes összes bécsi és vidéki épületek tőkeértékét: 12,440.949.104 koronát. Ehhez a házosztályadóköteles épületek értéke adandó.

A házosztályadóköteles épületek értékének kipuhatolása a valóságot már kevésbé megközelítő eredménnyel történhetik, ép úgy, mint azt Magyarországra nézve is láttuk. — Az a pénzügyministeri rendelet,² amely az illetékegyenérték alá eső vagyon bevallását szabályozza, elrendeli (13. §. b) pont), hogy a házosztályadó alá eső lakóépületek bevallott értéke gyanánt a házosztályadó 100 — illetve 150-szeresénél kisebb összeg el nem fogadható. Valódi érték gyanánt tehát nagyobb összeg lesz a nemzeti vagyon leltárába beárlítandó.

Az osztrák végrehajtási törvényben sem találunk közelebbi utmutatást az árverés alá kerülő házosztályadóköteles lakóépületek értékének megállapítására, mert

¹ *U. ott* 322. és 323. lap. Ugyanis a házbéradóköteles és ideiglenesen adómentes házak száma 680.784; ebből levonva a 40.446 bécsi ugyane kategóriába eső házat, marad 640.338 vidéki ház. Ebből 10.124 állandóan adómentes; mert a 11.657 állandóan adómentes házból 1533 ilyen ház van Bécsben.

² *Verordnung des K. K. Finanzministeriums vom 10. Oktober 1910. R. G. Bl. Nr. 186.* betreffend die Einbekennung des dem Gebührenäquivalente unterliegenden Vermögens, dann die Bemessung und Entrichtung dieser Abgabe für das siebente Dezennium (1911 bis einschliesslich 1920).

e törvény 140. §-a értelmében¹ ez épületek kikiáltási árát külön becslés útján puhatolják ki. Ennél fogva egyéb támpontok hiányában Ausztriában is az adó kétszázszorosát vesszük a házosztályadó alá eső épületek értékének, amely érték kiszámításnál abból indulunk ki, mintha a házosztályadó a 4%-kal tőkésített tiszta hozadéknak 13,44%-os hányada lenne. (A legalacsonyabb házbéradó-tétel Ausztrában 15%.)² A házosztályadó Ausztriában 1910-ben 12,508.086 K összegben volt előírva,³ a melynek a kifejtettek szerint 2,501.617.200 korona felel meg, mint a házosztályadó alá eső adóköteles és ideiglenesen adómentes épületek értéke. Házosztályadó alá eső házak összes száma 1910-ben 3,038.626 volt, a melyből 47.403 állandóan adómentes. Egy házosztályadóköteles ház átlagos értéke 823 K és így a házosztályadó alól állandóan mentes házak 39,012.669 K értékét képviselnek. Ha most az összes házosztályadóköteles és ez alól állandóan mentes épületek 2,540.629,869 K értéket, az összes házbéradóköteles és ez alól állandóan mentes épületek fent talált 12,440.949,104 K értékéhez adjuk, úgy az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok épületeinek összértéke gyanánt 14,981.578,973 koronát állíthatunk az osztrák nemzeti vagyón leltárába.⁴

Ausztria és Magyarország épületeinek értéke együtt 23,556.516,000 K értéket képvisel.

¹ *Executionsordnung. Gesetz vom 27. Mai 1896. R. G. Bl. Nr. 79.*

² *Gesetz vom 9. Februar 1882. R. G. Bl. Nr. 17. betreffend einige Abänderungen der Gebäudesteuergesetze. § 6.*

³ *id. Mitteilungen. 329. lap.*

⁴ *Roschmann-Hörburg* Ausztria épületeinek összértékét 6.396.100.000 K-ban állapította meg 1885-ben, de e becslés hibája, hogy e tételben csak az adóköteles épületek vétettek számba, az ideiglenesen és állandóan adómentes épületek nélkül. (*id. m. 73. lap*); *Schiff Waller* pedig (*id. ért. 44. lap*) szintén ugyanily összegben: 6,346.065.750 K-ban; *Inama-Sternegg* szerint 1893-ban az épületek forgalmi értéke Ausztriában 9,608.704.880 K volt. (*Von Inama-Sternegg: Die Ergebnisse der Erbschaftssteuer etc. id. h. 14. lap.*)

Az osztrák és magyar nemzeti vagyon ingatlanai tehát a következő értékelemekből állanak:

	Magyarország	Ausztria	Osztrák és magyar monarchia
Földbirtok	19,818.717.646 K	28,955.301.651 K	48,774.019.297 K
Bányák és kohók ...	2,223.185.592 «	5,629.888.920 «	7,853.074.512 «
Épületek	8,574.937.027 «	14,981.578.973 «	23,556.516.000 «
Ingatlan vagyon ...	30,616.840.265 K	49,566.769.544 K	80,183.609.809 K

4. A közlekedési eszközök.

Ugy a magyar, valamint az osztrák nemzeti vagyon jelentékeny alkotó részét teszik a közlekedési eszközök, amelyek részint a földterülethez, részint az épületekhez, részint az ingó vagyonhoz volnának számítandók. Minthogy azonban a közlekedési eszközök értékének kipuhatólása, a rendelkezésünkre álló adatok természeténél fogva, alkotó elemeikre szétbontva nem vihető keresztül, de ez különben is módszertani hiba lenne, mert a közlekedési eszközök egyes kategoriái nagyobb értéket képviselnek, mint egyes alkotó elemeik összértéke, ezért a közlekedési eszközöket külön-külön megállapított becsértékük szerint fogjuk a nemzeti vagyon leltárába beállítani. Az a körülmény, hogy a földbirtoknál csak a termőföldet leltároztuk, az épületeknél pedig az e csoportba tartozó házakat Magyarországra nézve nem vettük számításba, Ausztriára nézve pedig — adatok hiányában — az állam-kincstári épületek értéke egyáltalán nem szerepel, a kettős számítás elkerülését biztosítja. A közlekedési eszközökhöz tartoznak: a különböző kőutak, a vasutak, a vízi utak, a posta, távirda és telefon.

A) 1. A közlekedési eszközök első csoportját az utak képezik, a melyek a magyar szent korona országaiban három osztályba oszthatók. Megkülönböztetünk állami utakat, melyeknek hossza 1911-ben 11.395·5 kilometer volt; törvényhatósági utakat, a melyeknek hossza 37.215·6 kilometer; községi közlekedési utakat 44.668·4

km. hosszban, végül vasuti hozzájáró utakat 500·6 km. hosszban,¹ a 75.361·8 km. hosszúságu községi közdülő utak, problémánk szempontjából jelentőséggel nem bírnak. Mennyi ezeknek a különböző országos és helyi érdekű közlekedési közutak értéke? Az utak csereforgalmon kívül állnak; tehát eladási, forgalmi értékük nincs. A mezőgazdaságilag hasznosított földbirtokhoz hasonlóan, hozadékuk szerint sem becsülhetők, mert nem adnak hozadékot; tehát hozadéki értékükről sem lehet szó. A kőutak értékének kipuhatolásánál a statisztikus következőképen csakis azok előállítási költségeire támaszkodhatik, mert fel kell tételezni, hogy az utak építése körül felmerült áldozatok nem hoztak volna, ha az utak értékében azok teljesen meg nem térülnének, ha az utak értékében az építési költségekért teljes kárpótlás nem volna meg. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy az ilyenmő értékkipuhatások szükségképen oly messzire mennek vissza, hogy a tényleges állapotról nem is adhatnak teljesen hű képet, úgy hogy az uthálózat jelenlegi értékéről csak megközelítő tájékozást nyerhetünk. *Hieronymi Károly*, néhai kereskedelemügyi miniszter, a közlekedésügy egyik legkiválóbb szakembere, 1869-ben az állami közutak építését kilometerenkint átlag 11,088 frtra, (22.176 K), a megyeit 5676 frtra (11.352 K) becsülte.² Tekintettel arra, hogy 1867-ben a magyarországi állami és törvényhatósági közúthálózatnak több mint a fele már ki

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — Budapest 1912. (223. lap.)

² Franciaországban az állami utak építési költsége kilometerenként átlag 29.476 frankba (= 27.796 K) került, a hivatalos adatok szerint; az egész francia (állami, megyei, községi) uthálózat építési költségét 4 milliárd frankra becsüli Hieronymi 40 év előtt. (*Hieronymi Károly*: «A közmunkaügyek állami kezelése Franciaországban». Budapest 1874. — 189, és 183. lapon). Svájcban az állami utak kilometerenkénti építési költsége Bern kantonban 26.574 frank (= 25.246 K). *L. C. Mühlemann*: Untersuchungen über die Entwicklung der wirtschaftlichen Kultur und die Güterverteilung im Kanton Bern. (Mitteilungen des Bernischen statistischen Bureaus. Jahrg. 1905. — Lieferung II. 232. lap).

volt építve, ez átlagos építési költséget elfogadhatjuk — egyéb adatok hiányában — az egész uthálózatra és e szerint az állami közutak 252,706.608 korona, a törvényhatósági utak 422,471.491 korona értéket képviselnek. Ezt a becslést minimalisnak kell tekintenünk, mert a munkabérek és utak építésére felhasznált fedőanyagok ára azóta lényegesen emelkedett. Az állami közutak hálózatának nagyobb mérvű gyarapodása a törvényhatósági közutakkal szemben — ha a 12 év előtti állapotot szem előtt tartjuk — csak látszólagos és arra vezetendő vissza, hogy a törvényhatósági utak egy részét az állam saját kezelésébe vette át. Az 1911. évre vonatkozó állami zárszámadásban az állami közutak könyv- és leltári értéke 194,062.583⁷⁸ koronában van felvéve.¹ A községi utak építési költségeiről közvetlen adataink nincsenek; de figyelembe véve, hogy az I. osztályu községi utak kilometerenkinti átlagos építési költsége Franciaországban 4220 frank,² és kiindulva abból, hogy a két ország állami utainak kilometerenkinti költségei között (22.176 : 27.796) ugyanolyan az arány, mint a községi utak átlagos építési költségei között, az I. osztályu községi közlekedési közutak kilometerenkinti költsége Magyarországon 3190 koronában vehető fel. A 44.668⁴ km. hosszú községi közlekedési közuthálózat e szerint 142,492.196 korona értéket képvisel. A községi közdülő utakról és a vasuti hozzájáró utakról adatok hiányában nem szólhatunk. — Az állami, törvényhatósági és községi közutak együttes értéke a magyar szent korona országában 817,670.295 korona.

2. Az utak kiegészítő részét képező hidak összértékéről adataink nincsenek. Az 1911. évi állami zárszámadásban a budapesti állami hidak 49,195.428²⁸ K

¹ *A magyar szent korona országainak állami zárszámadása az 1911. évre.* (263. lap).

² *Hieronymi* id. m. 249. lap.

értékben vannak kimutatva.¹ A részint vas-, részint kő- és faszerkezetű hidak száma már 1897-ben 4243 volt,² azóta számuk emelkedett. Ezeknek megközelítő értékéből felvilágosítást nyerünk a hidakra fordított kiadásokról, a mely — a hivatalos adatok szerint — 1867-től 1911-ig 31,734.598 K-ra rugott.³ A hidak megközelítő összértéke fejében 80,930.026 K állitható a nemzeti vagyon leltárába.

3. Mig a nyugati államokban a nemzeti vagyon jelentékeny része van mesterséges vízi utakba fektetve, addig Magyarországnak, a 235 km. hosszú Ferencz-csatornától és a 115 km. hosszú Béga-csatornától eltekintve, mesterséges vízi uthálózata nincsen. E két csatorna értékének megállapítására pontos és közvetlen adatok nem állanak ugyan rendelkezésre, de hozzávetőleges értékük kipuhatható. A 141.1 km. hosszban tervezett Budapest-csongrádi csatorna, a mely a Dunát a Tiszával összekötni lesz hivatva, a részletes és beható hivatalos számítások szerint kilometerenként átlag 367.000 K-ba fog kerülni.⁴ Építési költség gyanánt ily magas összeget kilometerenként a Ferencz-csatornára természetesen nem számíthatunk. De a csatorna hozadéki értéke is megállapítható, tekintettel arra, hogy annak használata után vámdíjat szednek a fentartási és üzemi költségek fedezésére. A Ferencz-csatorna, a melynek üzemét egy részvénytársaság vette át, 1911-ben 731.915 K nyereséget mutatott ki; az osztalék az utolsó 30 év alatt

¹ *Id. m.* 261. lap.

² *A kereskedelemügyi miniszternek 1897. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentése.* Bpest 1898. — 21. és 25. lap. — Ez adatok szerint 1867–1897-ig a 4243 vas-, kő- és faszerkezetű hidra az állam 5,863,900 frtot költött, v. i. egy hidra átlag 2764 koronát (a budapesti nagy állami hidakat ide nem számítva).

³ *U. ott* 27. lap és *Magyar Statisztikai Évkönyv 1911.* — (224 lap). A budapesti állami hidak a pénzügyi, a többi hidak a kereskedelemügyi ministerium hatáskörébe tartoznak.

⁴ *Adatok a Duna-Tisza csatorna kérdéséhez.* Kiadja kereskedelemügyi m. kir. minister. — Budapest 1905 (110. lap).

1—1½% között mozog. 1883 óta évenként átlag 1·24%. Ha a 731.915 K nyereséget 2·66%-kal tőkésítjük: 27,130.855 K hozadéki értékhez jutunk. A Ferencz-csatorna tőkeértéke gyanánt e társulati mérlegben felvett 27,090.000 korona értéket (v. i. kilometerenkint 115.276 K-t) fogadjuk el. Az állami tulajdont képező és illetékmentesen hajózható Béga-csatorna értéke ily módon megállapítva 13,256.740 K. Vagyis a két csatorna összesen 40,346.740 K értéket képviselne.

A nemzeti vagyonnak leltárába nem csak a mesterséges vízi utak létesítésére fordított összegek állítandók, hanem azok az áldozatok is, a melyeket a folyóvizek hajózhatóvá tétele és általában a természetes vízi utak szabályozása érdekében hoz az állam. A magyar szent korona országainak 6011·4 kilometer hosszú hajózható vízi útja van, a melyből 3502·7 kilometer gőzerővel hajózható. E vízi utak szabályozása fejében 1867-től 1911. év végéig 301,381.116 koronát ruházott be az állam.¹ A mesterséges és szabályozott természetes vízi utak értéke összesen tehát 341,727.856 koronára tehető.

4. A becslés következő tárgya a modern forgalmi életnek legfontosabb és legértékesebb közlekedési eszközei: az állami és magánvasutak. A vasutak valódi tőkeértéke vagy a befektetett tőkék alapján vagy a tiszta hozadék szerint állapítható meg.

A m. kir. államvasutak építési hossza	17.601·009 km.
Társasági fővasutak	1.757·362 „
Helyi érdekű vasutak	1.630·107 „

Az 1911. év végén a vasuthálózat összes hossza 20.988·478 km.²

Ennek a 20.988 km hosszú magyar vasuti hálózatnak értéke gyanánt a névleges beruházási tőkét véve,

¹ Az adatokra nézve l. *A vízi társulatokra vonatkozó statisztikai adatok.* Budapest 1905 — (179. lap); továbbá: *A m. kir. kormány 1911. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv.* Budapest 1912. — (264. és 248. lap). Az 1867-ig befektetett összegekről nincsenek adatok.

² *Adatok a magyar vasutak 1911. évi állapotáról és üzleti eredményeiről.* Hivatalos Kiadás. Budapest (11. és 15. lap).

a magyar vasutak értéke 4.529,934.914 K volna.¹ A 785 millió 815.372 korona árfolyamvesztések leszámításával (az államvasutaknál a tényleges tőke a névleges tőke 86·02%-a, a társasági fővasutaknál 58·19%-a, a helyi érdekű vasutaknál 85·98%-a lévén²) a tényleges befektetés 3.744,119.542 K volna. Minthogy azonban ebben a 3·744 milliárd korona értékben a már számbavett épületek értéke is részben bennfoglaltatik,³ a kettős számítás elkerülése végett a vasutak tőke-értékét célszerűbb a tiszta hozadék alapján megállapítani.

A magyar vasutak üzleti bevételei az 1911. évben 525,544.202 koronára, üzleti kiadásai pedig 360,336.077 koronára rugtak. A tiszta hozadék volt 165,208.125 K, a minek 25-szöröse (4%-os tőkésítés) 4.131,203.125 K tőkeértéknek felel meg. (A m. kir. államvasutak könyv- és leltári értéke egymaga az állami zárszámadásokban 2.885,639.410·57 koronában van felvéve).⁴ A valódi hozadéérték kiszámítására ugyan egyetlen üzletév tiszta hozadéka nem elegendő alap; vasutainknál azonban 10—15 évi átlagösszeg még kevésbbé felelne meg, mert az előbbi években a vonalak egész sora épülőfélben lévén, nem adott hozadékot; a hol a vasuti hálózat folyton épül, kiterjed, ott a több évi átlag alapján tett számítás a tényleges érték mögött maradna, különösen Magyarországon, a hol a bevételek különben is évről-évre kivétel nélkül emelkednek. A vasutak hozadéki értékének kifogástalan kiszámítása ott érhető el, a hol a vasutépítés befejezése után az üzemi évek egész sorozata, tarifa-emelés nélkül, kedvező és kedvezőtlen évekre, az összes vasuti hálózatra rendelkezésre áll.

¹ *U. ott* 117. lap.

² *U. ott* 220. lap.

³ Az épületeknél (3. A.) az államvasutak épületeit nem vettük számba, de a többi vasutak épületei az állandóan adómentes épületek közt szerepelnek.

⁴ *A magyar szent korona országainak állami zárszámadása az 1911. évre.* — 236. lap).

5. A közlekedési eszközökhöz sorolandók végül a posta, távirda és telefon. Ha a postát és távirdát mint kizárólagos állami jogot tekintjük, bizonyos tárgyak, illetve hírek szállítására, úgy a posta- és távirdaregale — épen úgy, mint a belforgalom jogi korlátozásán alapuló egyéb viszonyok, — magángazdaságilag értékes szerzési eszközök ugyan, de közgazdasági szempontból nem jöhetnek a nemzeti vagyon alkotó részei gyanánt tekintetbe. De mint állandó szervezetet és bizonyos létesítményeket igénylő intézmény, mely valóságos tőkeértéket képvisel, beállítandó a nemzeti vagyon leltárába. A kincstári kezelésben lévő posta, távirda és távbeszélő rendes bevétele 1911-ben 92,775.103 K volt, a melyből 75,743,461 K rendes kiadás levonása után 17,031.642 K tiszta jövedelem marad,¹ a mi 4%-os tőkésítés alapján 425,791.050 K tőkeértéknek felel meg.

A magyar szent korona országaiban a közlekedési eszközök összes értéke:

Közutak...	817,670.295 korona.
Hidak ...	80,930.026 „
Csatornák és vízi utak...	341,727.856 „
Vasutak ...	4.131,203.125 „
Posta, távirda és telefon ...	425.791.050 „

Közlekedési eszközök együtt: 5.797,322.352 korona.

B) 1. A közlekedési eszközök első csoportjának, az utaknak kiépítése Ausztriában, Közép-Európa leghegydusabb országában fokozott áldozatokat követelt. Az utak négy osztályba sorozandók. Megkülönböztünk kincstári utakat, melyeknek hossza 1911. végén 16.184·10 kilometer volt; országos utakat, a melyeknek hossza 3659·99 km.; kerületi és vasuti hozzájáró utakat 63.611·67 km. hosszban és községi utakat 36.850·64 km.

¹ A magyar posta, távirda és távbeszélő statisztikája az 1911. évről. I. Rész. Szeged 1912. — (92. lap).

hosszuságban.¹ Az osztrák közutak összhossza 120.306·418 km. Mennyit kell ezeknek az országos és helyi érdekű közutaknak értéke gyanánt az osztrák nemzeti vagyron leltárába beállítani? Természetes, hogy Ausztriában is — mint fentebb (4. A. 1. alatt) kifejtettük — csak az előállítási, illetve építési költség kipuhatolásáról lehet szó. Az utak előállítási költségeiről azonban Ausztriára nézve, sajnos, kielégítő adatok nem állanak rendelkezésünkre. Az utrendszer tagozódása Ausztriában ugyanolyan, mint Magyarországon és az egyes ut csoportok viszonylagos jelentősége is azonos; a fedőanyagból és munkabérekéből álló költségek tekintetében pedig a két államban lényegesebb eltérés nincs, mert noha Magyarországon a fedőanyagnak a tulnyomó részben a sík területre való szállítása azt megdrágítja; de viszont Ausztriában a hegyi utak készítése több munkabért emészt. Ennélfogva az osztrák kincstári és országos utak előállítási költségét a magyar állami utakéval, a kerületi utakét a törvényhatósági utakéval, az osztrák községi utakét, a magyar községi közlekedési közutakéval azonosoknak vehetjük és így a 19.844 km. hosszú kincstári és országos utak értéke gyanánt — kilometerenként 22.176 K átlagos építési költség mellett — 440,060.544 koronát; a 63.611·6 km. hosszú kerületi utak értéke gyanánt — 11.352 K kilometerköltség mellett 722,118.883 koronát; végül a 36.850·6 km. hosszú községi utak értéke gyanánt — 3190 K kilometerköltség mellett — 117,553.414 koronát vehetünk fel. A 120.306·41 km. hosszú uthálózat együttes értéke Ausztriában 1.279,732.841 korona.

2. Az utakat kiegészítő hidak száma Ausztriában, tekintettel hegydus jellegére, sokszor felülmúlja a magyarországi hidak számát. Értékük megállapítására

¹ *Österreichisches Statistisches Handbuch. 1911.* — Wien 1912. (181. lap.)

közvetlen adataink nincsenek. Még a hidak száma is csak egyes országokra nézve van meg.¹ A részint vas-, részint kő-, részint faszerkezetű hidak száma jóval több, mint 19.031. Ha e hidak átlagos értéke gyanánt — mint a magyarországi hidakra nézve a hivatalos adatok mutatják — 2764 koronát veszünk fel, úgy 52.601.684 korona értékhez jutunk, a mely azonban az összes hidak értékét nem képviseli.

3. A mesterséges vízi utak kiépítésén és a természetes vízi utak szabályozásán felül Ausztriában a tengeri kikötők és egyéb tengerpartvédelmi munkálatok is jelentékeny tőkét kötnek le a nemzeti vagyonból, a melyek számításán kívül nem hagyhatók. Ausztriának ez idő szerinti mesterséges vízi uthálózata még jelentéktelen, a mennyiben hajózható csatornái Alsó-Ausztriában, Karinthiában, a Tengerpart-vidéken és Csehországban összesen csak 73.260 km. hosszúak.² Építési költségükről adatok nem állanak rendelkezésünkre. Ha építési költség gyanánt kilometerhosszként — mint a magyar csatornáknál — 115.276 koronát veszünk fel, úgy 8.445.119 koronát kapunk a csatornák építési értéke gyanánt.

A nemzeti vagyonhoz számítandók még a folyóvizek hajózhatóvá tételére és a természetes vízi utak kiépítésére fordított tőkeösszegek is. Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok- és országoknak 6530.119 km. hosszú hajózható vízi útja van, a melyből azonban csak 1330.663 km. hajózható gőzerővel. E vízi utak szabályozása és kiépítése fejében 1873-tól 1911. év végéig 285.303.952 koronát fektetett be az

¹ Így Alsó-Ausztria, Felső-Ausztria, Salzburg, Csehország, Morvaország Szilézia és Bukovinára nézve vannak adatok, ellenben a többi országra nézve kimutatások nincsenek. Ez országokban a hidak száma 19.031. — *Statistisches Jahrbuch der autonomen Landesverwaltung in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern*. Jahrg. X. Wien 1912. (141. lap); IX. (210. lap); VIII. (111. lap); VII. (175. lap).

² *Öst. Stat. Handbuch. 1911.* — (182. lap).

állam.¹ A Triesti kikötő kiépítésére 1911. év végéig, az állami zárszámadások szerint, 43,685.265-96 korona, bizonyos tengerparti szabályozásokra és mélyítésekre 2,097.650 K fordított.² Egyéb adatok hiányában tehát egészben csak 339,531.986 korona értéket állíthatunk be a vízi utak rovatába.

4. Valamint Magyarországon úgy Ausztriában is a közlekedési eszközök között a legnagyobb értéket képviselik a vasutak. Az osztrák vasutak tőkeértékének megállapításánál ugyanoly elvek szerint fogunk eljárni, mint a magyar vasutaknál.

Az osztrák fő- és helyi érdekű vasutak építési hossza...	22.771-243 km.
Kisvasutak és ezekkel egyenlőnek tekintendő vasutak hossza	719-189 «
Az 1911. év végén a vasuthálózat összes hossza...	23.490-432 km. ³

Ennek a 23.490 km. hosszú osztrák vasuti hálózatnak értéke gyanánt a tényleges beruházási tőkét véve az osztrák vasutak értéke 8.688,635.271 K volna. (Ebből 8.385,435.581 K a fő- és helyi érdekű vasutakra⁴ és 303,199.690 K a kis vasutakra esik.⁵) Az egész befektetett tőkét azonban nem állíthatjuk be a nemzeti vagyon leltárába, mert a cs. kir. államvasutak befektetési tőkéjének összege az építésre, vasutak megszerzésére és utólagos beruházásokra állami eszközökből fedezett kiadásokat foglalja magában és így az épületek emelésére fordított összegeket is; épen így a magánvasutak tőkéjének összegében szerepelnek az épületértékek; minthogy pedig a vasutakhoz tartozó

¹ Az adatokra nézve l. *Öst. Statistisches Handbuch I—XXX. Jahrgang.*

² *Zentralrechnungsabschluss über den Staatshaushalt der im Reichsrat vertretenen Königreiche u. Länder f. d. Jahr 1911.* (587. lap).

³ *Österreichische Eisenbahnstatistik f. das Jahr 1911. — I. Teil: Hauptbahnen und Lokalbahnen.* Bearbeitet im K. K. Eisenbahnministerium. Wien 1913. — (V. lap); *II. Teil: Kleinbahnen und diesen gleichzuhaltende Bahnen sowie Schlepfbahnen.* — (VII. lap).

⁴ *U. ott* I. (288. lap).

⁵ *U. ott* II. (X. lap).

épületek értékét már számításba vettük,¹ azért — úgy mint a magyar vasutaknál, itt is — a vasutak tőke-értékét a tiszta hozadék alapján fogjuk megállapítani.

Az osztrák vasutak üzleti bevételei az 1911. évben 1.046,522.948 koronára,² üzleti kiadásai pedig 780,877.233 koronára rugtak.³ A tiszta üzemi felesleg tehát 265,645.715 korona volt,⁴ a mihez még a vasutak egyéb jövedelmei czimén 26,125.894 korona adandó,⁵ úgy, hogy a fővasutak és helyi érdekű vasutak tiszta hozadéka 291,771.609 koronában⁶ van kimutatva; a kis vasutak tiszta hozadéka 28,422.077 korona.⁷ Az összes osztrák vasutak e szerint 320,193.686 korona tiszta összhozadékot adnak. Ennek 25-szöröse (4%-os tőkésítés) 8.004,842.150 korona tőkeértéknek felel meg, a melyet a nemzeti vagyon leltározásánál az osztrák vasutak értéke gyanánt veszünk fel.

5. A közlekedési eszközökhöz sorolandók végül a posta, távirda és telefon. A kincstári kezelésben lévő posta és távirda összkiadásából: 184,033.680 koronából 22,654.964 K rendkívüli kiadás⁸ levonása után, 162,378.716 K rendes kiadás mutatkozik. A rendes kiadást levonva a 189,909.538 K rendes bevételből 27,530.822 K tiszta jövedelem marad, a melynek tőkeértéke (4%-os tőkésítéssel) 688,270.550 korona. Ehhez adandó még a telefon értéke. A telefon-üzemből a bevétel 20.542 millió korona.⁹ 1901 óta a kiadásokat külön nem mutat-

¹ Amennyiben nem házadókötelesek, az állandóan adómentes épületek között szerepelnek a vasutakhoz tartozó épületek (3. B.).

² *U. ott* I. 471. lap.

³ *U. ott* I. 507. lap.

⁴ *U. ott* I. 516. lap.

⁵ *U. ott* I. 517. lap.

⁶ *U. ott* I. 527. lap.

⁷ *U. ott* II. — XIV. lap.

⁸ *Statistik des österreichischen Post- und Telegraphenwesens im Jahre 1911.* — Zusammengestellt im K. K. Handelsministerium. Wien 1912. — (98. lap).

⁹ *Österr. Statistisches Handbuch.* 1911. — (229. lap.)

ják ki. Ennélfogva, ha a rendelkezésre álló utolsó négy évi (1897—1900) adatok átlaga alapján kiadásnak 72·53%-ot számítunk, úgy a fenti 20·542 millió korona 27·47%-át, v. i. 5,642.887 koronát tiszta jövedelemnek véve, ennek 4%-os tőkésítésével jutunk a telefon tőke-értékéhez: 141,072.185 koronához. A posta, távirda és telefon együttes értéke: 829,342.735 korona.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok közlekedési eszközeinek összértéke

Közutak	1.279,732.841	korona
Hidak	52,601.684	«
Vízi utak és csatornák	339,531.986	«
Vasutak	8.004,842.150	«
Posta, távirda és telefon	829,342.735	«
Közlekedési eszközök együtt	10.505,951.396	korona.

Ausztria és Magyarország közlekedési eszközeinek együttes értéke 16.317,572.196 korona.

5. Az ingóságok.

Elérkeztünk a nemzeti vagyon becslésének legnehezebb pontjához: az ingó vagyon értékének megállapításához. A tárgyi módszer segítségével az ingó értékek kipuhatólása azért oly nehéz, mert a termelésre és fogyasztásra szolgáló legkülönbözőbb gazdasági javak, a földmivelés, ipar, kereskedelem készletei és üzemszerei, a készpénz, a házi eszközök, butorok mindenféle nemei, a gyűjteményi tárgyak, tehát csupa olyan javak becslése tartozik e csoportba, a melyek a leltározás elől rejtve vannak, mert azokat a gazdaságokon belül használják fel rendeltetészerűleg és nem fekszenek nyíltan mindenki előtt, mint a földbirtok és az épületek. Épen ezért az ingatlanok száma és azok terjedelme és nagysága, szóval quantitativ viszo-

nyai ösmereteseek a statisztikus előtt, és csak azok értékének kipuhatólása okozza a nehézséget; holott az ingóságok becslésénél a főnehézség az ingóságok mennyiségének kinyomozásában rejlik. Az ingó vagyon tulnyomó része a kutató előtt mindig rejtve marad. Mindez megoldhatatlanná tenné az ingó értékek becslését, ha a biztosítási statisztika nem nyújtana az értékkipuhatólához támpontot. Természetes, hogy minél pontosabb és részletesebb a biztosítási statisztika, annál megbízhatóbb eredmény nyerhető, mert nem szükséges a konjekturális statisztika terére lépni.

A) Hogy problémánkat megoldhassuk, első sorban megállapítandó, hogy az összes (tehát ugy a bel- mint a külföldi) biztosítóintézeteknél mennyi a biztosított ingók értéke.

A magyar szent korona országában a hivatalos tűzkárstatisztika adatai szerint 1911-ben biztosítva voltak: ¹

az épületek, ingóságok és szalmás gabonaneműek	9.230,577.000 K értékben.
a gyárak felszereléssel és készletekkel	2.129,954.000 „ „
a mezőgazdasági átalánybiztosítás	2.961,085.000 „ „
A biztosított összeg összesen	14.321,616.000 korona.

A hol kötelező tűzbiztosítás van, ott sem képviseli az összes ingó biztosítás értéke a nemzeti vagyon összes ingó elemeit, mennyivel kevésbbé Magyarországon, a hol kötelező biztosítás hiányában, sok ingóság nincs biztosítva. Tüzmentes, könnyen menthető, nehezen felbecsülhető tárgyak egyáltalán nem biztosíthatók, vagy nem biztosíthatók teljes értékük erejéig. Üzletemberek gyakran csak bizonyos határig biztosítják készleteiket, mert a kockázatot egy részét magukra vállalják. A legtöbb biztosítóársaságnál készpénz, értékpapírok és ékszerek nem biztosíthatók, műemkek csak mérsékelt határokig. A marhaállomány nagy

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — (319. lap)

része, a pinczékben és tűzmentes helyiségekben lévő készletek igen gyakran nincsenek biztosítva. Ez a 14:321 milliárd korona sem képviseli tehát az épületek és ingóságok valódi összértékét, ennél az sokkal kevesebb. Hogy az ingó vagyon tényleges értékét megállapíthassuk, mindennek előtt ki kell hasítanunk ebből a 14:321 milliárdból az épületekre és gyárakra eső értéket. Így első sorban meg fogjuk tudni, mennyi a biztosított ingók értéke? A tűzkárstatisztika szerint a szenvedett kárösszegekből 52:845% esett az ingókra és 47:155% az ingatlanokra.¹ Ezt az arányt alkalmazva a biztosított összes ingatlan és ingó értékekre, megtudjuk, hogy a 14:321 milliárdból 7.568,257.975:20 K esik az ingó értékekre. (Érdekesnek tartjuk megjegyezni, hogy 1895/6-ban csak 2:791 milliárd K volt a biztosított ingó érték; a szaporodásban nem csak az ingó vagyon növekedése, hanem a biztosítás eszméjének térfoglalása is visszatükröződik).

Minthogy az összes ingó vagyont a biztosított és nem biztosított ingók együtt adják, kérdés, hogyan aránylik az ingó javak biztosított tömege a nem biztosítottéhoz? Ez megállapítható a kártérítési biztosítási statisztikából, még pedig a biztosítótársaságok által megtérített ingóveszteségek alapján. Feltehető ugyanis, hogy az összes ingó nemzeti vagyon értéke ugy aránylik az összes biztosított ingók értékéhez, valamint az ingóságokban bekövetkezett összes károk értéke aránylik a biztosítótársaságok által megtérített károk értékéhez. Más szóval, feltehető, hogy az összes ingók értékéből annyi van biztosítva, a hány százalékot a kárból a biztosítótársulatok megtérítettek. Így kiszámítható a nem biztosított ingók értéke, a mi a biztosított ingók ösmert értékével együtt adja az összes ingó

¹ Ugyanis 68,676.713 K kárösszegeből 36.292.456 K ingó kár volt. (*Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — 327. lap.)

nemzeti vagyont. A hivatalos statisztikai adatok szerint a leégett vagy tüzeset folytán megrongált biztosított ingók értéke 28,736.922 korona, míg a leégett vagy tüzeset folytán megrongált nem biztosított ingók értéke 7,555.534 korona.¹ Ezt az arányt nem fogadhatjuk el, mert tűzkároknál mindig sokkal nagyobb összeget vallanak be a tűzkárosult felek kár címén a valódi kárösszeegnél. Tehát az ingókért a biztosító intézetek által tényleg kifizetett kártérítési összegeket, azaz 12,610.940 koronát, kell arányosítani a nem biztosított ingók értékéhez, 7,555.534 koronához. Kiindulhatunk tehát abból, hogy a biztosított ingók értéke úgy aránylik a nem biztosítottakéhoz, mint 12,610 millió aránylik a 7,555 millióhoz. Ennélfogva, ismervén a biztosított összes ingók értékösszegét, 7,568 milliárdot, a következő képletből állapíthatjuk meg a nem biztosított ingók értékét:

$$7.568,257.975 : X = 12.61 : 7.55$$

E szerint a nem biztosított ingó érték (X) = 4.531,351.920 korona, a mit a fent talált 7,568 milliárd biztosított ingó értékhez adva, nyerjük a 12.099,609.895 koronára rugó ingó nemzeti vagyon biztosítási értékét, a mely összeg azonban a valódi értéknél alacsonyabb, ha tekintetbe vesszük, hogy a biztosítási érték az ingó tulajdon teljes értéke mögött marad az esetek tulnyomó részében, továbbá, hogy a tűzmentes helyen őrzött javak sem a biztosított ingó javak értéke között nem szerepelnek, mert biztosítva nincsenek, sem a kárösszegekben, mert a tűzkártól mentesek maradtak. A valódi érték kipuhatolása céljából a biztosítási értéket egy tizedrészszel mérsékelten felemelve, az ingó nemzeti vagyon valódi értéke gyanánt 13.309,570.984 koronát nyerünk.

¹ Magyar Statisztikai Évkönyv 1911. Budapest 1912. — 327. lap.

Hogy ez a 13.309 milliárd korona ingó összérték, a tényleges értékviszonyoktól nincs távol, az kitűnik abból, ha az ingó vagyonoknak nagyobb csoportjaira tekintünk, a melyekről közvetlen és hivatalos értékadataink vannak.

Az 1911. évben végrehajtott állatszámolás szerint a magyar szent korona országában volt:¹

Baromállomány	Darabszáma	Értéke koronában
szarvasmarha	7,319.121	3.813,262.041
ló	2,351.481	441,655.161
szamár	20.103	476.843
őszvér	1.850	233.988
sértés	7,580.446	242,801.685
juh	8,548.204	95,568.920
kecske	426.981	3,701.925
a baromállomány létszáma	26,248.180 darab	4.597,700.563 K értékben. ²

Vagyis a baromállomány (élő leltár) összes értéke 4.597,700.563 K. A baromállomány 1911-ben, szemben az 1895. évi állománynyal, nem annyira számban, mint inkább — a nyugoti fajtájú szarvasmarha erős szaporodása folytán — értékben emelkedett.³

Egy évi mezőgazdasági termés összes értéke 4.474,113.000 K, a melyből készlet gyanánt (az 1909—1911. évi adatok átlaga szerint) $\frac{1}{3}$ részt számítva 1.491,371.000 koronát⁴ vehetünk fel. A mezőgazdaságokban az összes gépek és eszközök száma az 1895.

¹ A magyar szent korona országainak állallétszáma az 1911-ik évi február hó 28-iki állapot szerint. Budapest 1913. — (9. lap.)

² Az 1895. évi állatszámolás óta a szarvasmarha-állományban a kevésbbé értékes magyar fajta 3,472.603 darabról 2,035.006 darabra csökkent, a sokkal értékesebb piros-tarka fajták száma viszont 1,404,850-ről 4,219,619-re emelkedett. (U. ott 10. lap). — 1911-ben értékadatok nem gyűjtettek; mi a szarvasmarhaállomány kivételével — a melynek értékét darabonként átlag 521 koronában vettük fel a külkereskedelmi statisztika értékadatai szerint — a többi állományra a régi 1895. évi hivatalos átlagértéket alkalmaztuk.

³ 1895-ben a baromállomány száma 24,807.430 darab volt, 1.735,563.385 K értékben.

⁴ Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911. — (99. lap); — 1910. — (95. lap); 1909. — (109. lap).

évi hivatalos felvétel szerint 5,726.829 darab volt,¹ melyeknek értékét 340,562.228 koronára tettük.² A tizenhat év előtti — akkor is mérsékelten számított — érték kétszeresét véve 681,124.456 koronát vehetünk a mezőgazdasági holt leltár értékének. A mezőgazdasági élő és holt leltár, valamint a terméskészlet értéke összesen 6.770,196.019 koronára tehető.

A gyárakban és ipartelepeken felhalmozott gyártmányok és iparcikkek készletéről is vannak hivatalos adataink, a mennyiben a magyar szent korona országában lévő 1.082 ipari részvénytársaságnál 1911-ben az anyag- és árukészlet 508,338.000 koronában van a mérlegben felvéve.³ Az egyéni iparvállalatok készleteiről adataink nincsenek. Az összes iparvállalatoknál felhalmozott készletekről tehát csak hozzávetőleg adhatnánk számot. Egy részvénytársasági iparvállalatra átlag 469.665 K értékű anyag- és árukészlet esik. Ha az egyéni iparvállalatokra, a melyek rendszerint kisebb ipartelepek, átlag a készletek negyedrésztét számítjuk, úgy az 1262 egyéni iparvállalat készlete ($\frac{469.665}{4} \times 1262$)

volna 148,178.992 K, a mit a fent kimutatott 508 millió koronához adva, az összes iparvállalatok anyag- és árukészlete gyanánt 656,516.992 koronát nyerünk.⁵

Az állam ingó vagyona szerek, anyagok és eszközökben 585,727.359.69 K értéket képvisel az 1911. évre vonatkozó állami zárszámadás szerint.⁴

Ha tovább elemezzük a 13.309 milliárd korona ingó nemzeti vagyont, úgy már kénytelenek leszünk a konjekturális statisztika ingatag talajára lépni. Min-

¹ *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája*. IV. köt.(57. l.)

² *F. Fellner* id. ért. (122. lap).

³ *Magyar Statisztikai Évkönyv*. 1911. — (197. és 199. lap).

⁴ A magyar birodalomban 2344 ipari vállalat volt 1900-ban. (*A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása*. V. Budapest 1906. — 137. lap).

⁵ *A magyar szent korona országainak állami zárszámadása az 1911. évre*. — (289. lap).

dennemű házikészletre, butorokra, ruhákra, fehérneműekre, ékszerekre, műtárgyakra stb. 2.019,598.000 K esik, ha a 4,039.196 háztartásra,¹ tehát családonként átlag 500 koronát számítunk. Mig az ingók összértékéből ily módon még fennmarad 3.277,532.614 korona esnék a különböző üzlethelyiségekben felhalmozott árukészletekre, az egyházi kincsekben, muzeumokban, képtárakban, ércpénzben stb. fekvő értékekre. Az ingó vagyonnak ilyen alkotó elemekre bontása ellenpróbának tekinthető; mert más természetű adatok segítségével mutatja, hogy a biztosítási statisztikával nyert eredmény a valósághoz közel áll.

Az értékpapírok — az objektív módszerrel keresztül vitt becslésnél — mint ingó vagyonelemek, figyelembe nem jöhetnek; ezek csak képviselik, de nem testesítik meg az értékeket; nem javak önmagukban, csak igényt jelentenek javakra. Ha egy értékpapír megsemmisül, úgy az magángazdasági szempontból veszteség, de nem az közgazdasági szempontból, mert a nemzeti vagyon állagában változás nem áll be. Miért? Mert az értékpapír követelést jelent ugyan a birtokosra nézve, de ugyanakkor az tartozása az azt kiállítónak. Az értékpapír megsemmisülése veszteség az értékpapír birtokosára, mert azzal követelése is megszűnik; de ugyanakkor nyereség az értékpapír kiállítójára, mert tartozása nem lesz többé. Vagyis az értékpapírnál követelés áll mindég tartozással szemben. Egy-mást rekompenzálják. Nem így a külföldi értékpapíroknál. Egy ilyen papírnak megsemmisülése nemcsak a magánvagyonra, de a nemzeti vagyonra nézve is veszteség, mert igényt képvisel, követelési jogot jelent külföldi javakra. A nemzeti vagyonnak tehát alkotó részei a külföldiek elleni tőkekövetelések is, mig a

¹ *A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása III.* Budapest, 1907. (8. lap.)

belföldieknek egymás közt fenálló követeléseit nem tárgyai a nemzeti vagyonnak. A takarékbetétek pl. nem veendőek számításba, mert a betevőre nézve ugyan vagyonelemet jelentenek, de egyuttal tartozásai a betétet kezelő intézetnek; ép így nem veendőek számításba pl. a záloglevelek sem, mert a földbirtoknak teljes értékét állítottuk a nemzeti vagyon leltárába, kétszeres számítás volna tehát, ha a záloglevelek értékét is felvennők.

Mielőtt a külföld elleni követelések megállapításához fognánk, kísérsük meg az ingó-vagyon becslését az örökösödési adatokkal is.

A Magyarbirodalomban haláleset következtében tulajdonost változtató és ajándékozási illeték alá került ingók összes értéke volt:¹

	örökösödési illeték alá került ingók értéke	ajándékozási illeték alá került ingók értéke	összesen
1906. évben	101,407.321 K	11,988.066 K	129,395.387 K
1907. „	134,359.352 „	13,238.309 „	147,597.661 „
1908. „	114,187.207 „	14,588.572 „	128,775.779 „
Átlag 1906—1908. évben ...	116,651.294 K	13,271.649 K	129,922,943 K

Az évenként örökösödés folytán bekövetkezett ingó-vagyonváltozások értéke, v. i. az ingók örökösödési annuitása 129.922 millió korona, szorozva a valószínű középélettartamot kifejező évek számával, 35.312 évvel,² mutatja az egy generatio kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingók értékét, a mi 4.587,838.974.87 koronának felel meg. Egy eredmény, a mely messze mögötte marad az objektív módszerrel nyert 13.565

¹ Az adatokra nézve l. *jelen ért.* 14. lap ¹ jegyzet. A hagyatéki illeték csak az örökhagyó által tényleg hátrahagyott vagyon után jár, miből folyik, hogy az örökhagyó által még életében valamelyik örökösének osztályrészébe való betudás mellett átadott vagyon után örökösödési illetéket kiszabni nem lehet, mert az ily vagyon után már ajándékozási illetéket fizettek. Indokolt tehát, hogy az előlegezett hagyatékok gyanánt jelentkező ajándékozások szintén az örökségekhez számítassanak, mint az ingatlanoknál tettük.

² L. *jelen ért.* 14. lap ² jegyzet.

milliárd értéknek. Közelebbi vizsgálódás mellett megtaláljuk az okokat. Mindenek előtt a 4·587 milliárdhoz hozzáadandó a jogi személyek (testületek, társulatok, egyházak stb.) ingó vagyona, mert ezek után örökösödés soha sem nyílik meg, *delatio hereditatis* soha be nem állhat, tehát nem esnek a jogi személyek ingóságai örökösödési adó alá, hanem e helyett — mint az ingatlanoknál részletesen fejtegettük — illetékegyenértéket fizetnek.

A magyar szent korona országaiban az 1908. évben illetékegyenérték alá vett ingók értéke — a hivatalos adatok szerint¹ — 325,088.210 K volt, a mely összeggel kiegészítendő a fent nyert 4·587 milliárd. De még egy csoportja van az ingóságoknak, a melyek sem örökösödési illeték, sem illetékegyenérték alá nem esnek, ezek az állam tulajdonát képező ingók, a melyeknek értéke a zárszámadásokban — a mint már kimutattuk — 585,727.359·69 koronában van kimutatva.

E kiegészítések után nyert 5.498,654.544·56 K sem közelíti meg a 13·565 milliárdot, annak daczára, hogy az 5·498 milliárdban az értékpapírok és követelések is benne vannak, mert az ingóhagyatékok alkotó részét értékpapírok és követelések is képezik.

Tekintettel arra, hogy az örökösödési illeték csak a tehermentes, tiszta hagyatéki érték után fizetendő, a hagyatéki statisztika netto értékeket mutat, ennél fogva — a brutto értékekkel dolgozó objektív módszerrel szemben — ennél a módszernél nem jelent ugyan kettős számítást az értékpapíroknak teljes összegben való felvétele a nemzeti vagyon leltárába, de az értékpapírok nemcsak ingókat, hanem oly elemeket is képviselnek, a melyek a nemzeti vagyon egyéb alkotó részeit képezik. Az ingó vagyonnak tehát e módszer szerint sokkal nagyobb értéket kellene mutatni, mint az objektív módszernél. Holott a fenti eredmény ennél

¹ L. *jelen ér.* 15. lap 1. jegyzet.

kisebb. Mutatja ez eredmény a hagyatéki ingó értékekre vonatkozó statisztikai adatok hasznavhetetlenségét. Lehetetlen ugyanis, hogy a kimutatott ingó hagyatéki értékek statisztikája a valóságnak megfeleljen. Hiszen köztudomásu, hogy az ingó hagyatékoknak legalább is felét — a sokszor súlyos örökösödési illeték lerovásának elkerülése végett — a fiskus elől elrejtik. Ha tehát helyesen kívánunk eljárni, úgy a fent kihozott 4587 milliárdnak többszörösét kellene vennünk az eltitkolt ingó hagyatékok pótlása fejében, hogy az ingó vagyon valódi értékét kinyomozzuk. Nem szabad megfeledkeznünk ugyanis arról, hogy — míg az objektív módszernél az ingatlan és ingó vagyon mellett a közlekedési eszközöket külön becsülik, addig — a de Foville-módszernél az öröklés tárgyát nem képező közlekedési eszközök az ingók között szerepelnek értékpapírok alakjában, mert hiszen az összes közlekedési eszközök értékpapírokban inkorporálva jelentkeznek, mert az állam által létesített közutak-, hidak-, vízi utak- és vasutakba, továbbá a posta-, távirda- és telefonba fektetett tőkéket értékpapírok (állami járadékkötvények) kibocsátása által szerzi be az állam, a magánvasutak értéke viszont főleg elsőbbségi részvényekben és kötvényekben van képviselve. Mindezeknél fogva csak az objektív módszerrel nyert 13.565,396.402 korona értéket fogadjuk el végeredmény gyanánt.

B) Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban az ingó nemzeti vagyon kipuhatólása ugyancsak a biztosítási statisztika igénybevételel vihető keresztül. Ausztriában csak öt évenként készül részletes biztosítási statisztika, ezért kénytelenek vagyunk az 1907. év adataiból kiindulni.¹

¹ Az utolsó, részletes adatokat tartalmazó kötet: *Die privaten Versicherungsunternehmen in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern im Jahre 1907*. Wien, 1911. Ezen kívül évenként is megjelenik ugyanily

Első sorban megállapítandó, mennyi az összes tűzkár ellen biztosított ingó vagyon értéke Ausztriában? 1907-ben a biztosított ingó vagyon — a hivatalos adatok szerint¹ — 13,736,871.414 koronára rugott. Az összes biztosított vagyon (tehát úgy az ingó, mint az ingatlan) értéke 1907-ben 29.029,970.142 K volt. Viszont 1910-ben az összes biztosított ingó és ingatlan vagyon értéke 33.552,799.186 koronára emelkedett;² arányszámítás szerint tehát a biztosított ingó vagyonra 1910-ben már 15.877,056.908 K esett. Ez a 15.877 milliárd ingó érték nem képviseli az ország összes ingó vagyonát, mert ennek egy része nincs biztosítva. Részt azért, mert az ingók egy része nem biztosítható; részt azért, mert az üzletemberek a kockázatot egy részét magukra veszik és így csak az érték bizonyos határáig biztosítanak; részt pedig mert sokan egyáltalán nem biztosítanak, mivel őket a biztosítás eszméje nem hatja át.³ Ki kell tehát nyomoznunk, mennyi a nem biztosított ingók értéke, mert csak a biztosított és nem biztosított ingóságok együtt képviselik az ingó nemzeti vagyont. E végből ismernünk kell azt az arányt a melyben a biztosított ingó javak tömege a nem biztosítottéhoz áll.

Ez megállapítható abból, hogy az ingó tűzkárt szenvedett felek, azaz a tűzkárosultak közül hánynak volt biztosítva az ingósága? Az 1908—1910. években átlag évenként 13.940 fél szenvedett kárt ingókban, a

ezimen egy statisztikai kiadvány, azonban csak a főbb, összefoglaló adatokkal. E munkálatok a belügyminisiteriumban készülnek *Dr. Josef Ritter von Wolf* titkos tanácsos, osztályfőnök szakszerű vezetése mellett. Becses összefoglaló statisztikai adatok találhatók még *Otto Schütze*: «Entwicklung und gegenwärtiger Stand des privaten Versicherungswesens in Österreich» cz. tanulmányában. (Das österreichische Verwaltungsarchiv 1907. V. Jahrg. 117. s köv. lapok.)

¹ L. id. kötet 134. lap.

² *Die privaten Versicherungsunternehmen in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern im Jahre 1910.* Wien, 1913. (67. lap.)

³ L. e kérdésről *jelen ért.* 44. s köv. lap.

kik közül 9216 fél, azaz 66·12% biztosítva volt,¹ tehát 33·88% nem, a következő képletből állapíthatjuk meg a nem biztosított ingók (X) értékét:

$$15.877,056.908 : X = 66:12 : 33:88.$$

E szerint a nem biztosított ingó érték 8.135,430.853 korona, a mit a fenti 15·877 milliárd biztosított ingó értékhez adva, nyerjük a 24.012,487.761 koronára rugó ingó nemzeti vagyon biztosítási értékét. Ezt tizedrészszel emelve — mint Magyarországra nézve tettük — az ingó nemzeti vagyon valódi értéke gyanánt 26.413,936.537 korona értéket nyerünk.

Sajnos, hogy e 26·413 milliárdnak szétbontása alkotó részeire nem eszközölhető oly megbízhatóan, mint Magyarországon, mert nem állnak oly kimerítő adatok rendelkezésünkre.

Az 1910. év végén végrehajtott állatszámolás szerint a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban volt:²

baromállomány	darab száma	értéke koronában
szarvasmarha	9,160.009	4,772,364.684
ló	1,802.848	338,610.911
szamár és öszvér	73.408	9,283.910
kecske	1,256.778	10,896.265
juh	2,428.101	27,146.169
sertés	6,432.080	206,019.522

a baromállomány létszáma 21,153.224 darab 5,364,321.466 K értékben.³

Vagyis a baromállomány (élő leltár) összértéke Ausztriában 5·364 milliárd K. Noha a magyar baromállomány létszáma nagyobb, mint Ausztriában, érték-

¹ *Österreichisches Statistisches Handbuch 1911.* (211. lap.)

² *Die Ergebnisse der Viehzählung vom 31. Dezember 1910 in den im Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern.* (Österreichische Statistik N. F. 5. Band. 1. Heft. Wien, 1912. 19. lap.)

³ Minthogy Ausztriában a baromállományra nézve hivatalos értékelvételek nincsenek, ennél fogva — mint Magyarországon — a szarvasmarhát 521 K, a lovat 187·82 K, a többi egypatájút 126·47 K, a kecskét 8·67 K, a juhot 11·18 K, a sertést 32·03 K átlagos értékben számítottuk.

ben mégis mögötte marad, mert a szarvasmarha az osztrák baromállományban sokkal nagyobb hányadot képvisel.

Az egy évi mezőgazdasági termés értéke Ausztriában 3.864,387.463 K (az 1909—1911. évi adatok átlaga szerint),¹ a melyből $\frac{1}{3}$ -részt, 1.288,129.154 koronát készletnek számítunk. Sajnos, hogy a mezőgazdasági gépek számáról és értékéről az osztrák mezőgazdasági üzemszisztika a mi céljainknak megfelelő adatokat nem nyújt és így a holt leltárról számot nem adhatunk.

A gyárakban és ipartelepeken gyártmányokban és iparcikkokban felhalmozott készletekről is, mint a melyek az osztrák ingó vagyonnak bizonyára legnagyobb kontingensét teszik, hiába keresünk felvilágosítást az osztrák statisztikában, pedig igen tanulságos volna ennek egybevetése az idevágó magyarországi adatokkal.

Az állam ingó vagyona sincs Ausztriában úgy leltározva, mint a magyar állami zárszámadásokban, hanem csak az anyagok, természetények egy része van kimutatva az 1911. év végén 305,322.626·12 K értékben.²

Ha a házi készletre, butorokra, ruhákra, fehérneműekre, ékszerekre, műtárgyakra stb. háztartásonként 600 koronát számítunk, úgy a 6,085.996 osztrák családra³ 3.651,597.600 K érték esik ez ingókban.

Sajnos, hogy adatok hiányában a 26·413 milliárd K ingó nemzeti vagyont további elemeire nem bonthat-

¹ *Österreichisches Statistisches Handbuch 1911.* (79. s. köv. lapok); 1910. (122. s. köv. lapok). A buza, rozs, árpa és zab értékét a bécsi gabonatőzsdén jegyzett árfolyamok alapján, a többi terményeket a külkereskedelmi statisztika egységei alapján számítottuk.

² *Zentralrechnungsabschluss über den Staatshaushalt etc. f. d. Jahr 1911.* (553. lap.)

³ Az 1910. évi népszámlálás az osztrák birodalomban 6,085,996 lakófelet talált (*Österr. Stat. Handbuch 1911.* 9. lap). Ausztriában azért számítunk családonként átlag 600 koronát a butorokra, ruházatra stb., és Magyarországon csak 500 koronát, mert Ausztria gazdagabb és mint inkább ipari államban, az átlagos jólét nagyobb.

juk; a még fenmaradó 11·557 milliárd az ipartelepeken és üzlethelyiségekben beraktározott iparcikkek és áru-készletek, az egyházi kincsek, a muzeumokban, képtárakban, ércpénzben stb. fekvő értékek közt oszlik meg.

A biztosítási statisztika adataiból kiszámított ingó nemzeti vagyon alkatrészeinek kipuhatólása — a mely egyuttal megbízható ellenpróbának tekinthető — Ausztriában nem vihető oly részletesen keresztül, mint Magyarországon, még inkább indokolt tehát, ha az ingó vagyon becslését az örökösödési adó eredményeiből, tehát más módszerrel is megkiséreljük keresztül-vinni.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban haláleset folytán tulajdonost változtató ingó hagyatékok összes értéke volt:

		ingó hagyaték brutto értéke ¹	hagyatékba beszolgáltatott ingók brutto értéke	
1907. évben	... ..	778,919.941 K	5,505.054 K	784,424.995 K
1908. „	... ..	538,570.778 „	5,696.294 „	544,277.072 „
1909. „	... ..	571,361.917 „	5,315.403 „	576,677.320 „
Átlag 1907—1909. évben	... ..	629,617.545 K	5,505.583 K	635,123.128 K

Minthogy a hagyatékok tárgyát értékpapírok is képezik, ennél fogva — a kettős számítás elkerülése végett — az évenként örökösödés folytán bekövetkezett ingóvagyon-változások bruttoértékéből 635·123 millió koronából le kell vonnunk a hagyatéki terheket.

A hagyatéki terhek összege volt:

1907. évben	... ..	264,482.339 K
1908. „	... ..	267,598.148 „
1909. „	... ..	286,400.947 „
Átlag 1907—1909. évben	... ..	272,827.144 K.

¹ *Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums. Jahrgang 1911. 1. (640. lap); Jahrg. 1910. 2. (1446. lap); Jahrg. 1909. 2. (958. és 959. lap).*

Az ingók örökösödési annuitásának nettoértéke tehát 356,790.401 korona. Ennek szorzata a valószínű középlettartamot kifejező évek számával: 35·216 évvel¹ eredményezi az egy generatio kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingók értékét: 12.464,720.761·61 koronát. Ez az eredmény is messze mögötte maradt az objektív módszerrel kipuhatolt 26·413 milliárd korona ingó összvagyon értékének, ép úgy, mint Magyarországon. Az okát már ismerjük. Hiányzik a 12·464 milliárdból a jogi személyek (városok, községek, szóval a testületek, társulatok, egyház stb.) tulajdonában levő és így öröklés tárgyát nem képező ingó vagyon, a mely után örökösödési illeték helyett illetékegyenértéket fizetnek.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban az 1901—1910-iki évtizedben illetékegyenérték alá vont ingó vagyon netto értéke 1.125,679.287·80 K volt a hivatalos adatok szerint.² Ezzel az összeggel tehát kiegészítendő a 12·464 milliárd. De még az állam ingó vagyonát is hozzá kell adni, mert az állam sem örökösödési illetéket, sem illetékegyenértéket nem fizet. Egyéb adatok hiányában e czímen csak is a zárszámadásban talált 305.322.626·12 koronát vehetjük fel.³

E kiegészítések után nyert 13.895,622.675·53 korona sem közelíti még meg az objektív módszerrel elért 26·413 milliárdot. Ugyanabból az okból, mint azt Magyarországra nézve kifejtettük.

Ausztriában épen úgy tapasztalható a fiskus küzdelme az adózókkal, mint Magyarországon vagy más országokban. Az örökösödési illeték lehető elkerülése érdekében eltitkolni törekszenek az ingó hagyatékot, a melyeknek tulnyomó része a kincstár háta

¹ L. *jelen ért.* 18. lap ³ jegyzet.

² L. *jelen ért.* 19. lap 1. jegyzet.

³ L. *jelen ért.* 55. lap 2. jegyzet.

mögött, tehát az illetékek lerovása nélkül megy az örökösök kezére. E folyamatnak jelentékeny szolgáltatást tesznek a banküzem modern berendezései (safe deposit), a letétek közös rendelkezési joggal stb. Ez a per nefas illetékmentes hagyatéki forgalom ily módon nincs az ingó-örökösödési statisztikában. Mindezeknél fogva az objektív módszerrel nyert 26.413,936.537 *koronát* fogadjuk el az osztrák ingó nemzeti vagyon értéke gyanánt.

Ausztria és Magyarország összes ingóinak értéke 39.723,307.521 korona.

6. Követelések és tartozások a külfölddel szemben.

A nemzeti vagyonnak alkotórészei a külföld elleni követelések is. A külföld elleni követeléseket a nemzeti vagyonhoz kell adni, a külfölddel szemben fennálló tartozásokat pedig abból levonni, hogy a tiszta nemzeti vagyon értékösszegéhez jussunk. Természetes, hogy a belföldieknek követelései, illetve adósságai belföldiekkel szemben figyelmen kívül hagyandók, mert a belföldieknek egymás között fennálló követelései és tartozásai kölcsönösen fedezik egymást. Számításba a belföldieknek csak is a külföldiekkel szemben fennálló követelései és tartozásai jöhetnek.

A) 1. Magyarország tartozásai a külfölddel szemben megbízhatóbban állapíthatók meg, mint követelései. Ausztria is külföldnek tekintendő, mert a nemzeti vagyon szempontjából mint önálló, idegen állam jelentkezik.

Arra nézve, hogy a magyar szent korona országainak a külföld elleni követelései mennyire rugnak, kimerítő és pontos adataink nincsenek.

A magyar birodalomban lévő hitelintézeteknek s az azok által kezelt alapoknak és alapítványoknak birtokában 1911. év végén 70,291.000 K külföldi (osztrák és

vámkülföldi) értékpapír volt.¹ Ebből 67,459.181 K esett osztrák értékpapírokra. A magyar biztosító társulatok 21,346.076 K értékű külföldi értékpapírt mutatnak ki mérlegükben, a melyből 20,187.902 K osztrák értékpapír. A magyar hitelintézetek és biztosító társaságok külföldi értékpapírállománya tehát 91,637.076 K. Ez az összeg azonban a külföld elleni követeléseket nem meríti ki, mert árvapénztáraknál, magánosok stb. kezében is vannak külföldi, főleg osztrák értékpapírok. Ha e czímen csak ugyanannyit veszünk számításba, úgy Magyarországnak a külfölddel szemben fennálló követelése értékpapírokban 183,274.152 koronára tehető.

A magyar hitelintézetek által külföldi ingatlanokra adott jelzálogkölcsonök összege 1909-ben 8,980.000 K volt, a melyből 995.000 K osztrák ingatlanokra volt bekebelezve, 7,969.000 K Bosznia-Herczegovinára és 16.000 K Szerbiára esett.²

A magyar szent korona országainak követelése a külfölddel szemben *192,254.152 koronára* tehető.

2. Magyarország tőketartozása szemben a külfölddel jelentékenyen meghaladja a külföld elleni követelését. A tartozások összegének pontos megállapítására hiányzanak ugyan a támpontok, de a tartozások többletére minden statisztikai vizsgálódás nélkül előre is következtethetünk abból, hogy a külföldi, főleg osztrák tőke elhelyezése különböző magyarországi hitelintézeti, ipari, közlekedési, kereskedelmi és biztosító vállalatokba jelentékeny, továbbá, hogy államadóssági kötvényeinknek, zálogleveleinknek, községi kötvé-

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — (299. és 300. lap). Az osztrák értékpapírok összegét a kifejezetten osztrák (93-30%) és kifejezetten vámkülföldi (6-70%) értékpapírok arányában számítottuk ki az együttesen kimutatott osztrák és egyéb idegen értékpapírok összegéből.

² A m. kir. központi statisztikai hivatal kiadványai sorában megjelenő, de még sajtó alatt lévő *„Hitelügyi Közlemény»* (273. l.)

nyeinknek, vasuti és egyéb czimleteinknek fő piacza a külföld. Magyarország nemzetközileg az u. n. adóországok sorába tartozik, mert nagyrészen külföldi tőkével dolgozik, a melyet részint meghatározott magasabb kamathozadék állandó biztosításával, részint osztalék- és árfolyamemelkedésben álló nyereségekre való kilátással von magához.¹

A magyar államadósság mérvéről és czimleteinek területi megoszlásáról a m. kir. pénzügyminiszterium kimutatása ad számot.² E táblázatból kitűnik, hogy az 1912. év végén 5.817,263.884 K magyar államadóssági tőkéből 45·35% a belföldön, míg 54·65%, vagyis 3.179,134.713 korona a külföldön volt elhelyezve. Ebből 1.356,585.938 K (23·32%) Ausztriában. Magyarország államadóssága rovatában ugyancsak passiv tételt képez annak az évi járuléknak tőkeértéke, a melyet a magyar szent korona országai az 1867 : XV. t.-cz. 1. §-a, illetve az e tárgyban kötött és az 1908 : XVI. t.-cz.-be foglalt egyezmény II. cikke értelmében — az osztrák államadósság kamatainak fedezésére fizetnek és a mely járulék tőkeösszege 1.348,886.462·89 koronában állapított meg.³

Jelentékeny a külföldi hitelezőknek tőkekövetelése záloglevelekben, kötvényekben és magyar közlekedési, ipari stb. vállalatokban történt tőkebefektetések czimén.

Az 1911. év végén a magyar hitelintézetek által

¹ L. e kérdést statisztikailag is részletesen kifejtve Dr. *Fellner Frigyes*: «A nemzetközi fizetési mérleg és alakulása Magyarországon.» (A *Földes Béla* által szerkesztett Magyar Közgazdasági Könyvtár V. kötete. Budapest 1908. — 70. és köv. lapok.)

² L. a jelen munkához csatolt *II. táblázat*ot, a melyet a m. kir. pénzügyminiszterium, a számvevőség hitelügyi csoportjának áttekinthető összeállítása alapján volt szíves rendelkezésemre bocsátani.

³ Az erre vonatkozó osztrák alaptörvény az 1867. évi december 24-én kelt ausztriai törvény (*R. G. Bl. 1868. évi 3. szám*).

kibocsátott záloglevelek összege 2.535,295.000 korona a községi kötvényeké 1.048,003.000 K volt; ebből az összesen 3.583,298.000 K címletből a vámkülföldön volt 28·05%, míg Ausztriában 26·60%, v. i. összesen külföldi kézben 1.951,791.449 K (ebből 946,655.360 K Ausztriában)¹.

Jelentékeny mérvben járult a külföldi tőke a magyar vasuthálózat kiépítéséhez is; a helyi érdekű vasuti hálózat nagyrészen külföldi, tulnyomóan német tőke segítségével épült ki. A külföldi tőke érdeklődése a magyar helyi érdekű vasutak iránt első sorban arra vezethető vissza, hogy állami kezelés alatt állnak. Az egyes vasúttársaságoknál szerzett adatok szerint a 673,716.400 K magyar helyi érdekű vasuti elsőbbségi részvényből 350,256.300 K van a külföldön elhelyezve, még pedig: Ausztriában 22,823.600 K, Németországban 256,505.300 K, Belgiumban 17,701.400 K, Schweizban 46,538.000 K, Angliában 6,688.000 K. A társasági fővasutaknak összesen 467,142.200 K elsőbbségi részvényeiből és kötvényeiből 448,086.700 K van külföldön, ebből 62,850.000 K Ausztriában elhelyezve. Összefoglalva ez adatokat, megállapíthatjuk, hogy a magyar helyi érdekű vasutak és társasági fővasutak elsőbbségi részvényeiből és kötvényeiből 798,343.000 K, v. i. 69·97% van külföldön, 30·03% a belföldön. A külföldi vasuti címletállományban Ausztria 85,673.600 koronával részesedik.

Hivatalos adatok szólnak az ipari részvénytársasági részvények és kötvények területi megoszlásáról. A magyar szent korona országában 1911-ben 833 ipari részvénytársaság volt, a melyeknek 869,147.000 K be-

¹ *Tabellen zur Währungs-Statistik. Zweite Ausgabe. Zweiter Teil. — 3. Heft. Wien 1904 (504. s. köv. lap).* Itt ki van mutatva, hogy 1901-ben a magyar címletekből 28·05% volt a vámkülföldön. Kiindulva abból, hogy — mint a magyar államadóssági kötvényekből — úgy az ezekhez legközelebb álló címletkategorióból is 45·35% van a belföldön elhelyezve; ennél fogva a címletekből Ausztriában 26·60% van elhelyezve.

fizetett részvényeiből és kötvényeiből 252,054.000 K volt a külföldön. Ebből 166,375.000 K Ausztriában; míg 27.729 millió Németországban, 3.924 millió Franciaországban, 16.146 millió Nagybritanniában, 8.912 millió Belgiumban, 19.530 millió az Északamerikai Egyesült-Államokban, végül 7.527 millió K egyéb külföldi államokban volt elhelyezve.¹

Az 1911-ben a Magyarbirodalomban működő 5832 hitelintézet befizetett részvénytőkéje 1.613,144.000 K volt.² A szövetkezetektől, valamint a vidéki bankoktól és takarékpénztáraktól, mint helyi jellegű intézetektől, a melyeknek részvényei és részjegyei jóformán kizárólag az országban vannak elhelyezve, el kell tekintenünk és csak a budapesti hitelintézeti részvényeket számba vennünk, mint a melyeknél a nemzetközi tőke érdekelve van. A budapesti hitelintézetek részvénytőkéje 652.637 millió korona. Minthogy az összes osztalékból a vámkülföldre folyt 10%, ennek megfelelően a részvénytőkéből a vámkülföldön 65,263.700 K volt elhelyezve,³ míg Ausztriában 44.65%, azaz 291,402.120 K.⁴ Vagyis a hitelintézeti részvényekből a külföldön lévő állomány 356,665.820 koronára tehető.

Az Ausztriában levő magyar sorsjegyek kiszámított tőkeértéke 8,292.580 koronára tehető.⁵

Végül nem hagyható figyelmen kívül, hogy idegen tőke nem csak magyar kibocsátású záloglevelek útján van magyar ingatlanokba fektetve, hanem közvetlenül, osztrák hitelintézetek által a magyar szent korona

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1911.* — (197. lap.)

² U. ott 290. lap.

³ id. *Tabellen zur Währungsstatistik* 500. lap; és Dr. Ignaz Gruber: «Daten zur Zahlungsbilanz der österreichisch ungarischen Monarchie.» (*Bulletin de l'Institut International de Statistique*. XV. 2e livraison. Londres 1906. — 143. s. köv.)

⁴ Abból indulva ki, hogy Magyarországon e címletekből is 45.35% van, a többi Ausztriára esik (44.65%).

⁵ *Fellner F.* id. m. 90. lap.

országában fekvő ingatlanokra közvetlenül engedélyezett jelzálogkölcönök alakjában is. Így az Osztrák-Magyar Bank 1912. december 31-iki állományából 245,477.488.79 K, az Österreichische Central-Boden-Credit-Bank állományából 73,074.150.54 K, végül a K. K. Priv. Allgemeine Österreichische Boden-Credit-Anstalt állományából 173,166.685.40 K jelzálogkölcön volt magyarországi ingatlanokra bekebelezve és utóbbi intézet által ezen felül még 8,512.031.91 K kölcsön volt magyar községeknek engedélyezve. A nevezett osztrák hitelintézeteknek tehát összesen 500,230.356.64 korona jelzálogos- és községi kölcsön követelésük áll fenn Magyarországgal szemben.

Összefoglalva a külfölddel szemben fennálló tartozásokat, azok következőleg alakulnak;

	vámkülföldön	Ausztriában
államadóssági címletek	1.822,548.775 K	1.356,585.938 K
hozzájárulás az osztrák államadóssághoz 1908 : XVI. t.-cz.	—	1.348,886.462 «
záloglevelek és hitelintézeti kötvények	1.005,136.089 «	946,655.360 «
vasúti elsőbbségi részvények és kötvények	712,669.400 «	85,673.600 «
különféle részvények és ipari kötvények	150,942.700 «	457,777.120 «
sorsjegyek	—	8,292.580 «
jelzálog és községi kölcsöntartozások	—	500,230.356 «
Tartozások összege	3.691,296.964 K	4.704,101.416 K

Ezek szerint a magyar szent korona országainak a külfölddel szemben fennálló tőketartozása 8.395,398.380 *korona*, a melyből a tőketartozások összege egyedül Ausztriával szemben 4.704,101.416.64 *korona*.

B) 1. Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok követelései a külföld ellen két csoportba oszthatók: a magyar szent korona országai

ellen fennálló követelésekre és a vámkülföld elleni követelésekre.

Ausztria követelése Magyarországgal szemben — a fenti részletezés szerint — 4.704,101.416 korona. A vámkülfölddel szemben Ausztria követelése 462,929.877 K vámkülföldi értékpapírállományában (külföldi részvényekben, járadékokban és kötvényekben) és 2,187.000 K sorsjegyállományában jut kifejezésre.¹ Ez adatok az 1903. évi állapotot tüntetik fel és a külföldi értékpapirokra vonatkozó bélyegadótvörvény (1892. szeptember 18-iki R. G. Bl. Nr. 171.) alapján 1893—1902. években bélyegzett vámkülföldi értékpapirokról adnak számot. A lebélyegzésre felmutatott értékpapirok nem képviselik Ausztria összes birtokállományát vámkülföldi értékpapirokban; azóta Ausztria külföldi értékpapír-birtokállománya csak növekedhetett, úgy hogy Ausztriának követelése a külfölddel szemben minimálisan 5.169,218.293 koronában állapitható meg.

2. Ausztria tartozása értékpapirokban a külfölddel szemben meghaladja e czimen a követelését.

Az osztrák államadósságból — mely 1911. év végén 12.227,141.607,75 koronára rugott, — 34,09% v. i. 4,168.232,573,83 K volt a vámkülföldön.²

Az 1911. évben forgalomban volt 4,153.008,000 K záloglevélből, községi kötvényből, vasuti és egyéb kötvényből³ 3,3% vagyis 137,049.264 K volt a vámkülföldön.⁴ A bank és hitelintézetek részvényeiből, 1,267.335.000 K-ból 20,9%, azaz 264,873.010 korona.⁵

¹ id. *Tabellen zur Währungs-Statistik* 769—770. és 725. lapok.

² Ugyanis 5,759,1 milliónyi állami kölcsöntökére vonatkozólag kiadott újszervényivek kiszolgáltatásakor az államjáradékokból 65,91% volt a belföldön és 34,09% a külföldön. Ez adatok szíves közlését Dr. Gustav Ritter v. Thau miniszteri tanácsos urnak az osztrák pénzügyminiszteriumban köszönjük.

³ *Oesterr. Statist. Handbuch 1911.* — (281. lap.)

⁴ Az itt következő egyes czimlelkategóriák területi megoszlására nézve alkalmazott százaléktételeket l. id. *Tabellen zur Währungs-Statistik* 764. lapján

⁵ *Oesterr. Statist. Handbuch 1911.* — (176. lap.)

A 2.019,167.165 koronára rugó vasuti elsőbbségi kötvényből 72,5%, azaz 1.924,655.317 K, a 106,455.400 koronányi vasuti részvényből 39,3%, azaz 41,836.972 korona volt a vámkülföldön.¹

A szállítási vállalatok és hajózási társaságok részvényeinek és kötvényeinek 153,692 millió koronányi összegéből 38,7%, azaz 59,478.604 korona, az ipari részvénytársaságok 1.198,715.000 koronára rugó részvényeiből 11%, azaz 131,858.650 korona, végül a biztosító társaságok 60,240.000 K részvényeiből 33,4%, azaz 20,120.160 korona volt a vámkülföldön elhelyezve.

Vagyis Ausztria a vámkülföldnek különböző osztrák értékpapírok czimén 6.749,104.550 koronával tartozik.

Mig Magyarországgal szemben Ausztria tartozása következőkép állitható össze. A magyar hitelintézetek és az általuk kezelt alapítványok és alapok birtokában — a mint láttuk — 67,459.181 korona osztrák értékpapír volt 1911 végén, a magyar biztosító társaságoknál 20,187.902 K, összesen 87,647.082 K. Ugyanennyit számítva magánosok birtokában és ehhez adva magyar hitelintézetek által osztrák ingatlanra bekebelezett jelzálogkölcsonők fejében — a mint kimutattuk — 995.000 koronát, kapunk 176,289.166 koronát, mely Ausztria tartozását Magyarországgal szemben képviseli.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok összes tartozása a külfölddel szemben 6.925,393.716 koronára tehető.

3. Az osztrák és magyar monarchia követelését a külfölddel szemben nem képviseli Ausztria és Magyarország külföldi követeléseinek együttes összege, mert e két országnak egymás közötti követelései egymást ki-egyenlítik és így csak e két államnak a vámkülfölddel szemben fennálló követelései állithatók be az oszt-

¹ *Oesterreichische Eisenbahnstatistik f. das Jahr 1911.* — I. Teil. (X. lap.

rák és magyar monarchiának — mint gazdaságilag egységes területnek — vagyonleltárába.

A magyar szent korona országainak követelése a vámkülfölddel szemben...	15.964.986 K
Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok követelése a vámkülfölddel szemben...	465.116.874 K
Az osztrák és magyar monarchia követelése a külfölddel szemben	481.081.860 K

Ugyanigy Ausztria és Magyarországnak csak a vámkülfölddel szemben fennálló tartozásait szabad a monarchia brutto vagyonából levonni, hogy a monarchia tiszta összvagyonához jussunk.

A magyar szent korona országainak tartozása a vámkülfölddel szemben ...	3,691.296.964 K
Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok tartozása a vámkülfölddel szemben...	6,749.104.550 K
Az osztrák és magyar monarchia tartozása a külfölddel szemben	10,440.401.514 K

A monarchia külföld elleni követeléseinek és tartozásainak passiv egyenlege csak az értékpapirokban mutatkozó tőketartozást tünteti fel, a melynek kamatait és törlesztéseit a monarchia a jövedelmét képező és a külföldtől folyó egyéb bevételeiből (kivándorlók által haza küldött összegek, nemzetközi fuvarozás, idegenforgalom stb.) fedezi.¹ Ez a tőketartozási egyenleg tehát a monarchia nemzetközi fizetési mérlegének csak egyik tételét képezi.

7. A vagyonmegoszlás.

Ausztria és Magyarország nemzeti vagyonának tagozatát, a dologi vagyonmegoszlást, valamint a tiszta nemzeti vagyon összességét a következő táblázatban mutatjuk be:

¹ Dr. Ignaz Ritter von Gruber id. ért. 123. lap.

A nemzeti vagyon elemei	A magyar szent korona országában		Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és orszá- gokban		Az osztrák és magyar monarchiában	
	korona	o/o	korona	o/o	korona	o/o
I. Földbirtok	19,818,717,646	39.70	28,955,301,651	31.59	48,774,019,297	35.68
II. Bányák és kohók	2,223,185,592	4.45	5,629,888,920	6.14	7,853,074,512	5.75
III. Épületek	8,574,937,027	17.18	14,981,578,973	16.35	23,556,516,000	17.23
Ingatlan vagyon... ..	30,616,840,265	61.33	49,566,769,544	54.08	80,183,609,809	58.66
IV. Közlekedési eszközök... ..	5,797,322,352	11.62	10,505,951,396	11.46	16,303,273,748	11.93
V. Ingó javak	13,309,570,984	26.66	26,413,736,537	28.82	39,723,377,521	29.06
VI. Külföld elleni követelések	192,254,152	— .39	5,169,218,293	5.64	481,081,863	— .35
Összes nemzeti vagyon	49,915,987,753	100.—	91,655,675,770	100.—	136,691,272,941	100.—
Tartozások a külfölddel szemben	8,395,398,380		6,925,393,716		10,440,401,514	
Tiszta nemzeti vagyon	41,520,589,373		84,730,282,054		126,250,871,427	

Ez a táblázat igen érdekesen világítja meg Ausztria és Magyarország egész gazdasági strukturáját. Magyarország nemzeti vagyonának legjelentékenyebb alkotó eleme a mezőgazdaságilag hasznosított földbirtok, a mely a tulnyomólag mezőgazdasággal foglalkozó nép összes vagyonának közel $\frac{2}{3}$ részét (39·70%) teszi; holott a földbirtok viszonylagos jelentősége Ausztriában, mint inkább iparüző országban csekélyebb (31·59%). További következménye a két ország eltérő gazdasági strukturájának, hogy az ingó vagyon lényegesen a földbirtok értéke mögött marad Magyarországon, míg Ausztriában azt csaknem eléri. Ausztria a vámkülföldtől azért vesz kölcsöntőkét igénybe, hogy azt Magyarországon gyümölcsözőleg elhelyezze és a vámkülföldön élvezett fokozott hitelével Magyarország tőkeszükségletének könnyebb kielégítését előmozdítsa. Kitűnik ez abból, hogy Magyarországnak nagy eladósodottsága mellett alig van követelése a külföldön (0·39%), míg Ausztria nagy külföldi tőketartozását erősen ellensúlyozza jelentékeny követelése a külföldtől (5·64%). Azt pedig látjuk, hogy Magyarország tulnyomó részben Ausztriának tartozik és Ausztria követelésének legnagyobb része (mintegy $\frac{9}{10}$ -e) Magyarországgal szemben áll fenn.

Magyarország 41·5 milliárd koronára rugó nemzeti vagyonából az államra esik 5.540,952.165·96 K vagyon;¹ még pedig 4.955,224.806·27 K ingatlan és 585,727.359·69 K ingó vagyon. A 27 szab. kir. és törvényhatósági joggal felruházott, tehát a nagyobb városok összes brutto vagyona 909,529.266 korona, a melylyel szemben 356,962.190 K a teher, úgy hogy tiszta vagyonuk 552,567.076 korona. A 111 rendezett tanácsu, tehát a kisebb városok brutto vagyona 324,740.122 K a mellyel szemben álló 118,913.857 K teherlevonása után

¹ id. *Állami szárszámadások* 1911. — (267. és 289. lap).

205,826.265 K tiszta vagyon mutatkozik.¹ A szűkebb értelemben vett Magyarország 12.412 községének összes vagyona 691,941.000 koronát tesz, összes adóssága pedig 126,908.000 koronát, úgy hogy a tiszta vagyon 565,033.000 korona.² Az állam, a városok és községek bruttó vagyona 7.467,162.553-96 korona, a mely a tiszta nemzeti vagyon 17·98%-a.

A 41·520 milliárd korona csak a tiszta magyar nemzeti vagyon. A magyar nép összes aktív vagyonának nagysága ebből nem látható meg, ép oly kevésbé passívájának állapota vagy eladósodottsága. Ha az összes aktív tőkevagyonat akarjuk kipuhatolni, úgy az ingatlan és ingó dologi javak értékéhez (I—V. a fenti táblázatban) vagyis 49.723,733.601 koronához nem csak a külföld elleni követeléseket kell számitanunk, hanem az összes cselekvő tőkevagyonot (tehát a pénzköveteléseket, a haszonhajtó jogokat stb. is, a melyek magángazdasági szempontból értékesek, alkotó részei az egyesek vagyonának, de közgazdasági szempontból nem veendőek számításba, tehát a nemzeti vagyonnak sem elemei, mert egyben tartozások gyanánt is jelentkeznek az adósnál, a melynek vagyonát ugyanannyival csökkentik).

A magyar szent korona országaiban kamatozóan elhelyezett összes tőkevagyon elég pontosan állapítható meg a magyar egyenes adórendszer sajátossága és a hitelintézeti statisztika fejlettsége mellett; mert a tőkekamat- és járadékadótörvény rendelkezése szerint az adókötelesek tartoznak évenként bevallani a teljes kamat- és járadékjövedelmet, a netaláni adóssági kamatok vagy tartozások levonása nélkül, illetve a pénz-

¹ *A magyar városok statisztikai évkönyve. I.* Szerkesztette Dr. Thirring Gusztáv. 1912. — (647. és 649. lap).

² Az adatok szíves közlését Vargha Gyula min. tanácsos urnak, a m. kir. központi statisztikai hivatal igazgatójának köszönhetjük.

intézetek kötelesek a náluk gyümölcsözés végett elhelyezett tőkékből folyó kamatjövedelem összegét kimutatni az adóhivatalnak és a kamatok után járó 10%-os adót egyidejűleg beszedeltetni; hasonlóképpen tartoznak a bíróságok a tőkék és kamatok zálogjogi bekebelezésére vonatkozó végzéseket beszedeltetni. A kamatozóan elhelyezett összes tőkevagyon tehát ugy állapítható meg, hogy a 10%-os tőkekamatadónak megfelelő kamatjövedelem a szokásos kamatláb mellett tőkésítettik.

Az 1907. évre — újabb adatok nincsenek közzétéve¹ — a kivetett 10%-os tőkekamat- és járadékadó 2,832.155·12 K, a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék után járó adó 12,729.215·41 K volt. Ez 15,561.370·53 K tőkekamat- és járadékadó 155,613.705·30 K kamat- és járadékjövedelem után fizettetik, ennek pedig (4·5% tőkésítés mellett) 3.454,624.259·25 K tőkevagyon felel meg. Ez a 3·454 milliárd korona azonban a Magyarországon kamatozó tőkék összössommáját még nem képviseli. Két okból. Először, mert a tőkék után élvezett kamatjövedelmeket az adóztatás elől eltitkolják; másodszor, mert sok tőkejövedelem adómentes. Tehát a 3·454 milliárdhoz legalább 50%-ot kell a nem teljes bevalások folytán a megadóztatás alól elvont tőkék fejében adnunk, s az így nyert 5.181,936·388 koronához számítandók a tőkekamat- és járadékadó alól mentes belföldi tőkék.

Adómentesek a záloglevelek, községi kötvények, az államadóssági czimletek tulnyomó része, a postalakarékpénztárnál elhelyezett betétek kamatai és a részvények osztalékai. Ezekből az értékekből annyit kell az 5·181 milliárdhoz adni, a mennyi a belföldön van elhelyezve, vagyis — a fenti módszerrel esz-

¹ *Egyenes Adóstatistika*. Kiadja a m. kir. pénzügyminisztérium. X. köt. Budapest 1909. — (80. és 84. lap).

közölt számítás szerint¹ — 6.602,246.902 koronát. Ez a tőkekamatadó alól mentes összeg az adó alá eső 5·181 milliárddal együtt adja megközelítőleg az összes kamatozó tőkekövetelést: 11.784,183.290 koronát.

A magánosok adósságainak becslésére teljesen hiányzanak az adatok. Pedig igen érdekes volna hozzávetőleges képet alkotni az eladósodottság jelen állásáról. A magánosok összes tartozásának összegére, tehát a Magyarországonlevő összes adósságok nagyságára indirekte következtethetünk. Mert világos, hogy az országban levő összes követelések sommája (11.784,183.290 K), mely egyben az adós részéről tartozás gyanánt jelentkezik, az ebben benne foglalt külföldi adósok elleni követelések (192,254.152 K) levonásával, ellenben a külfölddel szemben fennálló tartozások (8.395,398.380 K) hozzáadásával adja a belföldieknek belföldi és idegen hitelezők irányában fennálló összes adósságait, a mi 19.987,327.518 K passivaösszommát eredményez. Ebben foglaltatik az államadósság 5.817,263.889 K összeggel, a városok és községek adóssága 602,784.047 K összeggel.

Ha (I—V.) 49.723,733.601 K dologi vagyonhoz, a tőkéseknek 11.784,183.290 K tőkekövetelésből álló vagyont számítjuk, úgy a magyar szent korona országainak összes cselekvő vagyona 61.507,916.891 K, mellyel szembe állítandó 19.987,327.518 K szenvedő vagyon. Vagyis a tiszta vagyon Magyarországon 41.520,589.373 korona, a mi a fenti táblázatban mint végeredmény szerepel.

¹ A belföldön levő tőkekamatadómentes értékpapírok Magyarországon:

állami kötvények	2.638,129.171 K
záloglevelek és községi kötvények	1.631,506.551 «
helyi érd. vasuti prioritások	323,460.100 «
ővasutak részvényei	19,056.900 «
ipari részvények	617,093.000 «
hitelintézeti részvények	1.256,479.180 «
a m. kir. postatakarékpénztári betétek	116,522.000 «
tőkekamatadó alól mentes	6.602,246.902 K

A magyar szent korona országaiiban, a 4,039.196 háztartásból és 20,886.487 lélekből álló összlakosságra esik:

	egy háztartásra korona	egy fejre korona
aktív vagyon	15.227-76	2.944-86
adósság	4.948-34	956-95
tiszta vagyon	10.279-42	1.987-91

Az általános eladósodottság az összes cselekvő-vagyonnak 32-49%-áig terjed; az összes dologi vagyon pénzértékének pedig 40-19%-áig.

A nemzeti vagyon alanyi megoszlásáról Magyarországon — adatok hiányában — nem nyilatkozhatunk.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok összes aktív vagyona ép úgy megállapítható, mint Magyarorszáé. A 84-730 milliárd korona csak a tiszta osztrák nemzeti vagyon. Ebből az osztrák nép aktív vagyonának nagysága nem tűnik ki, époly kevéssé eladósodottsága. Ha az összes aktív tőkevagyonat akarjuk kipuhatolni, úgy az ingatlan és ingó dologi javak értékéhez (I—V. a fenti táblázatban), vagyis 86.486,457.477 koronához nemcsak a külföld elleni követeléseket kell számitanunk, hanem — mint Magyarországra nézve tettük — az összes cselekvő tőkevagyon, tehát a pénzköveteléseket, haszonhajtó jogokat, stb. is.

Az Ausztriában kamatozóan elhelyezett összes tőke-vagyon a járadékadó-statisztikából állapítható meg. Az adós által levonás útján beszolgáltatott adó alá eső kamat és járadék 545,125.904 K; vallomás útján járadékadó alá eső jövedelmek összege 172,030.198 K,¹ vagyis tőkekamat- és járadékadó alá eső megadóztatott jövedelem 717,156.102 K. Ennek 4-5%-os kamatoz-

¹ *Mitteilungen des K. K. Finanzministeriums* 1911. — I. 369., 371. és 372. lapokon.

tatás mellett 16.136,012.295 K felel meg. Ez a 16.136 milliárd azonban nem képviseli az Ausztriában kamatozó tőkéek összes sommáját. Mert a tőkéek utáni kamatjövedelmeket az adóztatás elől eltitkolják és sok tőkejövedelem adómentes. A kamatjövedelemnek adóztatás elől való eltitkolása Ausztriában nem ölt oly arányokat, mint Magyarországon, mert az adó itt sokkal súlyosabb. Tehát a 16.136 milliárdhoz a nem teljes bevallások folytán a megadóztatás alól elvont tőkéek fejében 25%-ot adva, az így nyert 20.170,015.369 K-hoz kell számitanunk a járadékadó alól mentes belföldi tőkéket, vagyis 10.555,352.038 K-át.¹ Ez a járadékadó alól mentes összeg az adó alá eső 20.170 milliárddal együtt adja megközelítőleg az összes kamatozó tőkekövetelést: 30.725,367.407 koronát.

A magánosok adósságainak becslésére Ausztriában is hiányzanak az adatok. De mint Magyarországon, itt is, közvetve következtethetünk az összes adósságok nagyságára. Mert világos, hogy az országban lévő összes követelések sommája (30.725 milliárd K), mely egyben az adós részéről tartozás gyanánt jelentkezik, az ebben bennfoglalt külföldi adósok elleni követelések (5.169,218.293 K) levonásával, ellenben a külfölddel szemben fennálló tartozások (6.925,393.716 K) hozzáadásával adja a belföldieknek belföldi és idegen hitelezők irányában fennálló összes adósságait, a mely 32.481,542.830 K passiva összsommát eredményez. (Ha I—V. 86.486 milliárd K dologi vagyonhoz a tőkéseknek 30.725 milliárd K tőkeköveteléséből álló vagyonát számítjuk, úgy az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok összes cselekvő vagyona 117.211,824.884

¹ A belföldön lévő tőkekamatadómentes értékpapírok Ausztriában:

állami kötvények	8.058,909.034 K
különböző részvények	2.268,270.004 „ végül ide számítandók
a cs. kir. osztrák postatakarékpénztári	
betétek	228,173.000 „
tőkekamatadó alól mentes	10.555,352.038 K

K, a mellyel szembe állítandó 32.481,542.830 K szenvedő vagyon. Vagyis a tiszta vagyon Ausztriában 84.730,282.054 K.

Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok- és országokban a 6,085.996 háztartásból és 28,571,934 lélekből álló összes lakosságra esik:

	egy háztartásra esik korona	egy fejre esik korona
aktív vagyon --- --- --- --- --- --- --- ---	19.259·07	44.102·33
adósság --- --- --- --- --- --- --- ---	5.337·09	1.136·83
tiszta vagyon --- --- --- --- --- --- --- ---	13.921·98	2.965·50

Az átlagos eladósodottság az összes cselekvő vagyonnak 27·71%-áig terjed; az összes dologi vagyon pénzértékének pedig 38·33%-áig.

Ausztria és Magyarország nemzeti vagyonában a legplastikusabban domborodik ki a két állam gazdasági ereje. Nem csoda, ha Magyarország és Ausztria közös ügyeinek költségeihez való hozzájárulás aránya, a quóta, megállapításának alapjául kívánták tekinteni a nemzeti vagyont. Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona úgy aránylik egymáshoz, mint 67·11% aránylik 32·89%-hoz. Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy ezidőszert az 1907 :LV. törvenyczikk értelmében a magyar államra 36·4%, Ausztriára pedig 63·6% a quóta kulcsa.

III.

A nemzeti vagyon becslésére vonatkozó bírálatos észrevételek.

A nemzeti vagyon becslése a gazdaságstatisztika legnehezebb problémája. A főnehézség az, hogy a módszer szerint mindenkor az illető országban rendelkezésre álló statisztikai anyaghoz kell alkalmazni. A statisztikai anyag elégtelensége pedig a módszer következetes keresztülvitelét gyakran gátolja. A statisztikai adatok egy része — már az ősananyag természeténél fogva —

megbízhatatlan és mélyreható, a viszonyok pontos ismeretén alapuló kritikára, nagy körültekintésre és az adatok gondos megvizsgálására van szükség azok felhasználásánál.

Mint hogy a hivatalos statisztika a gazdasági és társadalmi élet mind szélesebb körére terjeszti ki megfigyeléseit és az adatok feldolgozása is mind nagyobb részletességgel történik, a nemzeti vagyon becslésére vonatkozó törekvések is egyre megbízhatóbb eredményt érnek el, tehát fokozottabb tudományos és gyakorlati jelentőségre tesznek szert. Az ily vizsgálódásoknak nagy jelentősége magyarázza, hogy az elégtelen statisztikai anyag dacára a legrégibb idők óta a legkiválóbb statisztikusok ismételt törekvéseivel találkozunk, problémánk, a nemzeti vagyon számszerű megállapításának tökéletesítése érdekében;¹ ez magyarázza, hogy a nemzetközi statisztikai intézet is többször foglalkozott problémánkkal.²

A statisztikai anyag használhatóságára való tekintettel, ma a legmegfelelőbb módszer az objektív. Mert a nemzeti vagyonhoz tartozó javak tulnyomó részének értéke ezzel elég megbízható pontossággal puhatolható ki, bár viszont a nemzeti vagyonhoz tartozó javak jelentékeny csoportjának pénzértéke, e módszerrel teljesen megbízható módon meg nem állapítható (mint az utak, csatornák, folyóké, stb., továbbá a külfölddel szemben fennálló követelések és tartozásoké). E javak értéke azonban a nemzeti vagyon tagozatában viszony-

¹ A nemzeti vagyonra vonatkozó legrégibb, tehát a legkezdetelegesebb becsléseket is részletesen és alaposan tárgyalja *Dr. Jul. von Roschmann-Hörburg* jelentése a bécsi Cs. Kir. Egyetem statisztikai szemináriumának tevékenységéről az 1886/87-ik év téli szemeszterében (*Statistische Monatschrift*, XIII. Jahrg. Wien, 1887. — 576—634. lapokon).

² Így budapesti ülése alkalmával *Fellner F.* dolgozata alapján (*Bulletin de l'Institut International de Statistique*. Tome XIII. 1. — (184. és köv. lap) és 2. — (96. és köv. lap), berlini ülésén pedig *Wagner Adolf, F. Faure, A. de Foville, Yves Guyot és Fellner F.* dolgozatai alapján (u. ott, Tome XIV. 3.) — 1—150. lap.

lag kisebb hányadot képvisel. Az objektív módszernek előnyt biztosít az a körülmény, hogy a legkimerítőbb és legmegbízhatóbb adatokat a hozadéki adóstatisztika, a biztosítási statisztika, a hitelintézeti és vasuti statisztika szolgáltatja, míg az örökösödési adóstatisztika — legyen az bár oly részletesen és gonddal feldolgozva, mint Ausztriában, Franciaországban vagy Olaszországban — csak az ingatlanok értékének megállapítására alkalmas, mert az ingó hagyatékok értékére vonatkozó statisztikai adatok — az ősanyag természeténél fogva — sohasem lesznek úgy kimunkálhatók, hogy a konjekturális statisztika terére lépni ne kellene. Az ingó hagyatékok teljes összegének kinyomozása a fiskusnak sikerülni nem fog. Az örökösödési adó lerovásának elkerülése érdekében és egyéb érthető okokból eltitkolt ingó hagyatékok megállapítása, tehát a statisztikában kimutatott hagyatéki ingók kiegészítése és pótlása az eltitkolt ingó hagyatékok erejéig csak önkényes feltevésen alapulhat. Azért tagadhatatlan, hogy az örökösödési adatok alapján keresztülvitt becslésnek megvan mindenütt a jelentősége, az objektív módszerrel nyert eredmények ellenőrzése szempontjából, ahogy mi tettük Ausztria és Magyarország nemzeti vagyonának becslésénél.¹

A jövedelmi és vagyonadón alapuló subjektív módszerrel nyert eredmények nem vezetnek a teljes nemzeti vagyon összegéhez, hanem csak a megadóztatott

¹ A nemzeti vagyon becslésének kérdése körül is kiváló érdemű *Pontus Fahlbeck* nézetét, hogy a de Foville módszerrel nyert eredmény kettős számításra vezet, mert a hagyatékokban az értékpapírok is számbavételnek, nem oszthatjuk, mert hiszen a hagyatéki értékek az adóssági terhek levonása után szoroztatnak az átlagos középélettartammal (*L. Fahlbeck* érdekes és tanulságos felszólalását: *Bulletin de l'Institut International de Statistique*. XIII. 1—187. lap); *Verrijn Stuart* kifogása, hogy csak a társadalmi vagyonhoz jutunk e módszerrel, nem a teljes nemzeti vagyonhoz, tárgytalanná válik, mihelyt kiegészítjük az örökösödési illeték alá eső hagyatéki értékeket az illetékegyenértékköteles vagyonnal és az állami vagyonnal. (*Verrijn Stuart* id. ért. 481. lap.)

vagyonösszességhez. A subjektív módszernek is tehát csak subsidiárius jelentőséget tulajdoníthatunk. Ellenőrző adataival segítségül vehető az objektív módszer adatai mellé, viszont a hagyatékok nagysági tagozata mellett e módszerrel egyidejűleg észlelhető a subjektív vagyonmegoszlás.

Két ország nemzeti vagyonának együttes becslése és az eredmények összehasonlítása csak ott jogosult és indokolt, a hol a becslés azonos természetű adatokkal és módszerrel történt. Mert ez esetben az eredmény a tényleges állapotot nagyjában véve egyformán közelíti meg.

Hogy a nemzeti vagyon becslésével foglalkozó munkálatok idővel egyre megbízhatóbb eredményre vezetnek, az látható a magyar nemzeti vagyon becslésénél is, a melynek tizenkét év előtti anyaga összehasonlítva a ma már rendelkezésünkre álló, de még mindig nem kielégítő statisztikai anyaggal, mutatja, hogy mennyivel bővebb és gondosabban feldolgozott adatokkal végezhetjük feladatunkat és mennyivel kisebb szerepe volt a konjekturális statisztikának. Az előző munkálatok hiányai fokozatosan pótolhatók.

A nemzeti vagyon becslésénél a tényleges érték-megállapítások mellett még hosszú ideig lesz kénytelen a statisztikus számszerűen kifejezett feltevésekkel is operálni. Még gyakran fogja a számszerű tények helyét a valószínűségi feltevés elfoglalni. De a nemzeti vagyon becslésére vonatkozó kísérleteknél nincs is matematikai pontosságról szó, ha az eredmény megközelíti a tényleges állapotot, úgy elértük azt, a mire a tudomány e kérdésnél törekszik. Nem szabad exakt eredményt keresni a nemzeti vagyon értékét feltűntető számszerű végösszegekben, hanem csak megközelítő tájékoztatást. Ha abszolút értékeket nem nyújthatunk, el kell fogadnia a tudománynak a megközelítő értékeket is, ha az az álláspontunk, hogy az exakt

statisztika folytonos fejlődése mellett a konjekturális statisztikának is megvan a maga jelentősége.¹

A nemzetközi statisztikai intézet csak hivatásának tesz eleget, ha a tudományos és gyakorlati szempontból oly fontos problémánk tárgyalására minél több alkalmat nyújt és előmozdítja azokat a törekvéseket, a melyek lehetőleg egységes eljárással czélozzák a különböző államok nemzeti vagyonának megállapítását.

¹ A konjekturális statisztika mellett szép apologiát irt Staatsrat *Prof. Dr. R. Mücke*: «Über die Berechtigung der Konjekturalstatistik». (*Statistische Monatschrift. XIII.* — Wien 1887. — 489. és köv. lap.)

TÁBLÁZATOK

A magyar államadóssági

Év	Államadósság tőke- álladéka koronákban	A z á l l a m a d ó s s á g i t ő k é							
		Magyar- országban		Ausztriában		Német birodalomban		Francia- országban	
		tőke	százalék	tőke	százalék	tőke	százalék	tőke	százalék
1900	4,997.793,503	1,741.731,036	34·85	1,614.287,302	32·30	1,044.538,842	20·90	515.272,510	10·31
1901	4,957.367,147	1,717.231,980	34·64	1,582.887,330	31·93	1,331.548,816	26·86	247.858,357	5—
1902	4,914.367,986	1,670.885,115	34—	1,593.238,101	32·42	1,173.059,638	23·87	386.760,761	7·87
1903	5,028.725,106	1,715.801,006	34·12	1,341.663,858	26·68	1,652.941,942	32·87	207.183,475	4·12
1904	5,161.043,515	1,976.163,562	38·29	1,187.556,113	23·01	1,702.628,256	32·99	201.796,801	3·91
1905	5,146.695,300	2,035.517,991	39·55	1,073.600,639	20·86	1,567.683,388	30·46	379.826,115	7·38
1906	5,104.598,900	2,088.291,410	40·91	1,235.823,394	24·21	1,416.015,735	27·74	283.305,239	5·55
1907	5,096.315,200	2,148.606,488	42·16	1,207.317,071	23·69	1,466.719,515	28·78	193.150,346	3·79
1908	5,171.491,515	2,183.403,718	42·22	1,274.255,509	24·64	1,436.123,194	27·77	186.690,844	3·61
1909	5,441.712,901	2,327.420,608	42·77	1,401.785,243	25·76	1,472.527,511	27·06	156.721,332	2·88
1910	5,440.660,694	2,346.556,957	43·13	1,349.827,918	24·81	1,464.625,859	26·92	195.863,785	3·60
1911	5,829.045 020	2,610.246,360	44·78	1,395.473,378	23·94	1,532.455,936	26·29	200.519,148	3·44
1912	5,817.263,884	2,638.129,171	45·35	1,356.585,938	23·32	1,470.022,584	25·27	251.305,800	4·32

czimletek elhelyezése.

b ő l e l h e l y e z v e v o l t								A névreszóló és költményezett kötvények álladéka
Angol- országban		Hollandiában		Belgiumban		Svájcban		
tőke	százalék	tőke	százalék	tőke	százalék	tőke	százalék	
80.464,475	1·61	1.499,338	0·03	—	—	—	—	458.600,099
76.343,454	1·54	1.487,210	0·03	—	—	—	—	461.446,543
81.087,072	1·65	9.337,299	0·19	—	—	—	—	462.766,157
79.956,729	1·59	31.178,096	0·62	—	—	—	—	490.363,605
76.899,548	1·49	15.999,235	0·31	—	—	—	—	528.556,756
76.171,090	1·48	13.896,077	0·27	—	—	—	—	549.439,194
68.401,625	1·34	12.761,497	0·25	—	—	—	—	580.668,100
66.761,729	1·31	13.760,051	0·27	—	—	—	—	601.712,596
66.195,091	1·28	24.823,159	0·48	—	—	—	—	631.317,294
64.212,212	1·18	19.045,995	0·35	—	—	—	—	634.928,698
63.655,730	1·17	20.130,445	0·37	—	—	—	—	653.862,076
67.034,018	1·15	16.321,326	0·28	1.165,809	0·02	5.829,045	0·10	662.303,804
79.696,515	1·37	15.124.886	0·26	581,726	0·01	5.817,264	0·10	673.376,426

Magyarországon és Ausztriában

számításai szerint.

A magyar szent korona országaiban				Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban			
kor	közép-élet-tartam	népesség megoszlása a kor szerint	eredmény	közép-élet-tartam	népesség megoszlása a kor szerint	eredmény	kor
		0·825125	32·89811		0·824403	32·87632	
48	20·392	0·011227	0·22894	19·969	0·009636	0·19242	48
49	19·713	008059	0·15887	19·286	009014	17384	49
50	19·041	01415	0·26960	18·638	010886	20289	50
51	18·375	007212	0·13252	17·987	008711	15668	51
52	17·716	009950	0·17627	17·371	008433	14649	52
53	17·065	006748	0·11515	16·723	007469	12490	53
54	16·422	006947	0·11408	16·098	007726	12437	54
55	15·789	008774	0·13853	15·481	008432	13054	55
56	15·166	008595	0·13035	14·845	008154	12105	56
57	14·553	006097	0·08873	14·254	006827	09731	57
58	13·950	007102	0·09907	13·693	007371	10093	58
59	13·355	005006	0·06686	13·117	006056	07944	59
60	12·771	010761	0·13743	12·575	008273	10403	60
61	12·197	004581	0·05587	11·985	005713	06847	61
62	11·631	005726	0·06660	11·444	005664	06482	62
63	11·075	005008	0·05546	10·906	005279	05757	63
64	10·538	005139	0·05415	10·412	005166	05379	64
65	10·018	005622	0·05632	9·920	005064	05023	65
66	9·519	004532	0·04314	9·417	004487	04225	66
67	9·039	004066	0·03675	8·942	004259	03808	67
68	8·579	003478	0·02984	8·481	003754	03184	68
69	8·136	002107	0·01714	8·037	003102	02493	69
70	7·702	005348	0·04119	7·612	004496	03422	70
71	7·282	001748	0·01273	7·114	002600	01850	71
72	6·876	002241	0·01541	6·743	002517	01697	72
73	6·487	001809	0·01173	6·370	002189	01394	73
74	6·115	001681	0·01028	6·031	002027	01222	74
75	5·767	002117	0·01221	5·734	002059	01181	75
76	5·438	001481	0·00805	5·404	001751	00946	76
77	5·124	001139	0·00584	5·108	001458	00745	77
78	4·827	001266	0·00611	4·836	001315	00636	78
79	4·547	000664	0·00302	4·577	000985	00451	79
80	4·278	001516	0·00649	4·387	001309	00574	80
81	4·017	000500	0·00201	4·051	000786	00318	81
82	3·762	000529	0·00199	3·855	000616	00233	82
83	3·515	000369	0·00130	3·666	000452	00166	83
84	3·280	000360	0·00118	3·486	000383	00134	84
85	3·051	000331	0·00101	3·342	000316	00106	85
86	2·823	000200	0·00056	3·170	000230	00073	86
87	2·598	000155	0·00040	3·097	000183	00057	87
88	2·370	000136	0·00032	2·957	000132	00039	88
89	2·130	000074	0·00016	2·801	000087	00024	89
90	1·862	000136	0·00025	2·759	000095	00026	90
91	1·539	000027	0·00004	2·459	000034	00008	91
92	1·118	000024	0·00003	2·470	000023	00006	92
93	0·500	000128	0·00006	2·484	000017	00004	93
94				2·338	000011	00003	94
95				2·090	000012	00003	95
96				1·685	000010	00002	96
97				1·238	000006	00001	97
98				0·500	000022	00001	98
		1·000000	35·31215		1·000000	35·21645	

